

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET FÉLÉVI

ÉRTESITŐJE

Összeállították :

Dr. GROSZMANN ZSIGMOND • Dr. HEVESI FERENC

Dr. KÁLMÁN ÖDÖN

BUDAPEST, 5700 TISRI
1929 SZEPTEMBER

Mert nincs vallásosság a gyűlöletben, az igazságtalanságban, a határtalan mohó kapzsiságban, az erőszakban, a jogtiprásban, a haszonlesés világdúló bűneiben, a kultúra eltemetésében, az emberiség szerencsétlenné tételében.

Pedig az emberiség boldogsága helyreállhatna, ha a vallás tanítása, a vallásosság komoly szelleme újból kiáradna az emberiségre. Az emberiség ujjászületése volna. יצר כמך תצור שלום שלום כי כך בטוח „A vallásos szellemtől támogatott emberi természet megőrizhetné a béke üdvét; Béke van, ha Benned bízunk!” (Jezs. 26.)

Ez az ige kinyilatkoztatja a vallás óriási fontosságát és áldásos kihatását az emberiség sorsának fejlődésére. Ettől áthatva prófétaí szóval dicsőítjük Istent (Jezs. 25, 1), aki a mi Reménységünk.

„Örökkévaló Istenem Téged magasztallak, háladallal dicsőítem Neved, mert távolból ható csodás tervet valósítottál meg a hit nevelő erejével.” כי אשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן

Ez a hit és meggyőződés vezet engem. és vezet minket!

Ez a hit és meggyőződés vezessen benneteket a ránk köszöntő új esztendőben is, kedves Kartársaim! Éreztétek át hivatástok nagy jelentőségét és üdvhozó erejét. Tekintsetek bizalommal, hittel a jövődőkbe. A válságos idők küzdelmei között ez a meggyőződés acélozza lelkeitekben a nemes hivatásérzetet, mely bennetek él. Csüggedetlenül álljatok a vártán és tanítsatok! Rendületlenül és kitartással tanítsatok! Hirdessétek Isten ígését, tanítsatok hitet, mély vallásosságot, élettisztaságot, becsületet, lelkitisztaságot, szeretetet Isten és ember iránt! Tanítsatok bizalmat Istenben, türelmet, kitartást, erős akaratot, bátorságot, önbecsülést, hűséget! Tanítsatok erkölcsösséget, családi békét, emberek iránti jóakaratot, áldozatkészséget, nemes életfelfogást, szerénységet, békeszeretetet, jóságot, emelkedett szellemet! Túl fognak áradni tanításaitok a gyülekezet határain, üdítő hullámaik távoli mesgyékre viszik az áldást és kihatnak a jövődőre is, mert itatják egy jobb jövődő palántáit Istennek most földült kertjében, mely újra fölvirul! Ne csak a mának, de a holnapnak is dolgozzatok! Ne csak a máért, de hittel az eljövendő holnapért! Legyetek olyanok, mint a talmudban említett kenyérfa-ültető aggastyán, aki azt mondotta, ha nekem már nem hoz gyümölcsöt, majd hoz a jövődőknek!

Tanítsatok a templomban és az iskolában. Neveljétek Isterhű zsidó nemzedéket, mely fölébe helyezi minden anyagi értéknek a zsidóság erkölcsi értékeit. Öntetek csüggedetlen, erőt adó hitet a hívek szívébe és miközben Isten kinyilatkoztatásának hirdetésével építitek a jövődőt, vigasztaljátok a mának szenvedőit, a szerencsétlen és boldogtalan szenvedőket, akiken nem könyörül a mai korszak eltévedt szelleme, mely földülja a jelent és fenyegeti a jövőt.

Munkátokra adja áldását az emberi nemnek égi gondviselője, az Egyetlen Élő Isten, aki megváltoztatja az időket és békét teremt.

Az Ő áldása legyen rajtatok és híveiteken, mennyei oltalmá magyar hazánkon.

Dr. Hevesi Simon.

Dr. Klein Mór (1839 1915).

Letűnt éveknek sokszínű emlékein át felcsillannak előttünk szent célhoz jutásunk izgalmasan szép napjai. A szigorúan komoly rabbiképesítő vizsgák és tanárainkkal egy sorban velünk szemben a törekeny testű, de csillogó pillantású cenzor, a nagybecskereki tudós főrabbi. Sűrűn felvetett kérdéseiből kiviláglott a sokrétű teológiai tudomány minden ágában való nagy erudíciója. Azután a rabbiavatás mély áhítatú ünnepe, amelynek során ugyanó intéz hozzánk — az ősz pap a fiatal papokhoz — testvéri szótalat. A szeminárium kis temploma visszhangzik a mély tartalomhoz méltóan cizellált mesteri beszéd klasszikusan ke-rek mondataitól. Visszaemlékezünk pályaindulásunk rózsafelhős idejére és hálás érzélemmel hódolunk cenzorunk és avatónk emlékének, születése százéves fordulóján.

A XIX. század első évtizedeiben, amidőn a magyar zsidóságot szelágazó vallási áramlatok bontották pártokra, higgadt mérsékletű bölcspapjaink a régi eszmék és új törekvések szerencsés összeegyeztetésével meg tudták óvni gyülekezeteinket nagyobb megrázkódtatásoktól. Schwab Lőb (Pest), Kunitzer Mózes (Buda), Oppenheimer Hirs (Temesvár), Lőw Lipót (Szeged), Fassel B. Hirs (Nagykanizsa), Steinhartd Jakab (Arad), Zipser Májer (Székesfehérvár) voltak e vajdó kornak gátszakadást megelőző munkásai. Az ő nyomdokukban járt dr. Klein Mór és lett munkáiknak méltó folytatója.

Miskolcon született 1839. július 7-én. Istenáldotta képességeil szerencsés körülmények fejlesztették és érlelték meg. Megadatott neki, hogy a nagy tudós Friedmann Meir vezesse őt be a zsidó ismeretekbe és hogy Prágában ahol egyetemi tanulmányait végezte, a nagy Rapoport Salamon rabbinak lehetett egy évtizeden ál meghitt tanítványa. A világi és teológiai tudományokkal ékeskedő, filozófikus gondolkozású, aranyszájú pap szülővárosában, Miskolcon (1865) kezdi meg áldásos munkálkodását. Vallási bölcspap mérséklete, nagy szónoki készsége — a magyar nyelvű prédikálás úttörői közé tartozott —, jellemének szilárdsága és írásainak mély tartalma csakhamar ismertté tették nevét az egész országban és egyengelték útját előkelő hilközségek papi székébe. Ungvár (1869), Pápa (1876), végül Nagybecskerek (1880) gyülekezetében fejt ki Istennek tetsző és embereknek üdvös papi tevékenységet. Hívceinek szeretete és polgártársainak tisztelete veszi őt körül mindenütt, félszázadra terjedő lelkeskedése idején. Megyei bizottság és városi képviselőtestület elismert tényczóje, akít a milleniumi évben magas királyi kitüntetés ékesít.

Értékes irodalmi munkavégzésének koronája Majmunii »More Nebuchim«-jának magyarázó és irodalmi jegyzetekkel ellátott magyar fordítása, melyet a Tudományos Akadémia támogatásával adott ki és vetette alapját a zsidó filozófiai irodalom honi nyelven való megszólaltatásának.

Egyébként egy, becses értekezésben méltatta Majmuni halálai módszerét is. A középkori héber irodalom mélyszántású termékeinek megismertetésére törekedett, amidőn magyarra fordította Ibn Gabirol és Jedája Hapenini tankölteményeit. A problémákon elmélyülő szellem tudományos meglátásairól tanuskodnak a Magyar Zsidó Szemlében és az IMIT Évkönyveiben megjelent tanulmányai.

A magyar zsidó Alma Maternek hűségese jóakarója volt; példaadója az utána növekedő művelt papi nemzedéknek, — köztük nagynevűvé vált fiának, a budai gyülekezet vezető főpapjának. Egyesületünknek megalakulása óta aktív tagja volt és közlönyünk régi évfolyamait számos értékes dolgozata ékesíti. Örökbecsű marad »Lőw Lipót mint rabbi és theológus« címen itt megjelent tanulmánya. Általánosán elismert nagy tekintélyére vall, hogy az egyházpolitikai törvények által teremtett helyzet megvitalására 1895-ben tartott országos rabbigyűlés reá ruházta az egyik alelnöki tisztet.

Születésének százéves fordulóján megismételjük a szavakat, amelyeket néhai elnökünk, dr. Neumann Ede írt róla közlönyünkben a nagy pap elhalálozásakor: »Működése és neve a rabbikar díszét növelte és úgy tekintünk fel hozzá, mint a papi kiválóságok mintaképéhez, mint a legjobbak egyikéhez azok sorában, akik magas polcra emelték tisztégünk tekintélyét.«

A jámbor papnak emléke legyen áldott.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

Problémáink.

I. Ankét az egységesebb öszsmunkáról.

Lelkem teljes őszinteségével fordulok Kartársaimhoz a rabbikar egyik legkényesebb kérdésében, kérve, fejtsek ki álláspontjukat, tiszlázódjanak a felfogások, mert az új viszonyok a felekezet szerveinek alaposabb kiépítését követelik, — a rabbikar munkája révén.

Problémám a következő: A reánk nehezedeő súlyos idők készületlenül találtak bennünket. A kalapácsütések nem egy jól fegyelmezett, kiépített zsidóságot értek, mely egységeseen, vezetői tanácsára (utasítására) reagált volna, védekezett volna, a gondokat megosztotta volna, helyzetét elviselhetőbben vállalhatta volna. Részekre oszlott szervezetet értek a csapások. A vezetői intézkedésesei nem jutottak el kellő súllyal a hívőkhöz, mert a védekező és segítő akciók nem találtak kiépített egységese hálózatot, mely minden zsidóig eljutott volna. Hozzászóltunk, hogy minden hitközség és minden rabbi önállóan gondolkodik s eleve elutasítottuk magunktól a gondolatot, hogy más helyesebben járhat el, mint én. A történelmi multra hivatkozva, autonómiaánkat helytelenül értelmezve, minden »felülről« jövő intéz-

kedéssel szemben több-kevesebb húzódozással, nyíltan írom: fegyelmezéssel viselkedtünk. Minden felülről jövő, a legjobb célzatú, a legszélesebb irányú impulzus is megtorpant a hitközségi elnöki gyűléseken vagy, a rabbi szószékén. Például: más felekezet hívőire óriási, lenyűgöző hatást tesz, midőn felolvasnak a szószékről egy oly imát, intézkedést, melyet ugyanakkor egységesen az ország összes templomában felolvasnak.

Nem az ima szövege, nem az intézkedés kivitele, hanem az a közösség érzete, az a fegyelmezettség, az a szervezettség munkál tudat alatt nagy halással a hívő lelkében, mely egybefogja őt a hívők tízezreivel. A központból kiinduló vér eljut a hajszálerekbe s egységes vérkeringést mozgat a szív. A mi hitközségeink legtöbbje mindent jobban tud, mint a központ, rabbijaink vagy »szébb« imát tudnak; vagy egyáltalán nem követik a felhívásokat.

A hitközségekhez nincs jogom e helyről szólni; de kartársainkhoz igen. Vegyék észre Kartársaink, hogy a mi köteleességünk példamutatással fegyelmezettségre nevelni hitközségeinket, hogy mindenben egységesen viselkedjék a zsidóság; élő szervezet legyen, mely a központtól kiinduló impulzusokat befogadja.

Nemcsak köteleességünk, de érdekünk is! Számos Kartárs panaszokkal fordul az ORE-hez, meg az Irodához a községében őt ért sérelmek miatt. Hogyan képzelik a segítséget; ha nem fegyelmezett, a központra figyelő hitközségeket, fegyelmezett felekezeti életet élő híveket nevelünk?! Másik példa: Panaszok hallatszottak, hogy a hitközségek szertartási alkalmazottul nem a rabbi által elfogadhatónak talált egyének közül választanak, hanem kellő képesítés hijján valót. Hiába fordul a rabbi a központhoz, onnan támogatást nem kaphat, mert nem szoktatta községét (saját példájával) fegyelmhez. Ismét új példa: Hitoktatás terén a tanügyi bizottság (iskolaszék) másként határoz, mint a rabbi óhajtja. Vagy szertartásügyi kérdésben újítást kíván az előljáróság, a rabbi ellenzi azt. Nagyon kevés reménye lehet a Kartársnak segísége »felülről«, ha nem szoktatta a központhoz igazodáshoz községét. Engedelmességet csak fegyelmezett vezető kívánhat.

Szembenézek az érem másik oldalával: »Hátha »felülről« nem a legmegfelelőbb intézkedések jönnek?!« — hangzik. Erre ezt felelhetem: »Vezetőket, jó vezetőket csak a mi parirozásunk útján nevelhetünk. Nincs az a hadvezér, amelyik fegyelmezetlen sereggel sikeres műveletet végezne! Különbben is mit tudják a távolállók, mily motívumok miatt kell egyik vagy másik intézkedés és miért így s nem amúgy kellett intézkedni?! Mit tudják a távolállók, mit hártított el rólunk egy-egy nem szívesen fogadott körlevél.« 2. A másik ellenvetés: »Hogyan fogadhatjuk el mi rabbik »felülről« jövő intézkedésnek a világi központ köriratait?!« Erre válaszolva közölnünk kell kartársainkkal az utóbbi idők igen kedvező fordulatát, melyről külön cikkben is megemlékezünk. Az ORE elnöksége átírt az Iroda vezetőségéhez, hogy a nehéz idők súlyából a felelősségben osztozni

óhajt a magyar rabbikar is. Erre válaszul a tavasz folyamán két ízben is együttes ülést tartott az Irodai elnökségével (az ORE helyiségében), ahol a legégetőbb kérdéseket megvitatták s az intézkedéseket együttesen határozták el. Ezeket az együttes üléseket rendszeríteni szeretnők! De csak akkor alakulhat ki a legideálisabb paritás, ha a rabbikar a saját példájával fegyelmezettségre, készségességre szoktatja a felekezet szerveit s ezeken át minden hívőt! Ezekben az együttes ülésekben a rabbikar által választott rabbik ülnek, nem a rabbikra kényszerített felsőbbtség, hanem saját akaratok kifejezői. 3. »Egész más stílus az én beszédem, az én imám, — nem tudom más munkáját szószekre vinni!« — hangzott egyik fiatal Kartársam ellenvetése egyszer, egy, szétküldött imával szemben. Válaszoltam: Ne is akként történjék az egységes intézkedés végrehajtása, mintha a rabbi saját szerzeménye volna! A rabbinak ezer alkalmá van egyéniségét, elgondolásait, stílusát szószekre vinni. Ha így kezdjük közölni valónk: Ebben az órában a hazai zsidóság templomaiban egységesen hangzik el a következő, a magyar zsidóság lelkéből fakadó imádság (intézkedés), — akkor már a hívő lelkében felébred az együvé tartozás, a közös vérkeringés, a fegyelmezettség érzete s biztosan haladunk célunk felé, a zsidó egység felé.

Bármely Kartársnak lelkében felébred oly gondolat, mely az összzsidóság ügyét előre vinné, mely mozgalom átütő erejű lehetne, — egy, már fegyelmezett lelkitáboron át eljuthatna az minden hívőhöz — a központ útján. Mert fegyelmezett sereg fegyelmezett vezetőket termel.

Bizonynal megfigyelték Kartársaink, milyen hatalmas megmozdulás volt a választójogi kérdésben a központ intézkedése. Évtizedek óta alig volt ilyen nagyarányú lépés. Ez a polgári jogok ügye volt. Sikerre vezetett, mert fegyelem volt. Legyen ilyen fegyelem és egységes összmunka a hitéleti téren is.

Kérem Kartársaim hozzászólását.

II. Rabbik ünnepi üzenetei.

Miként lehetne a Nagyünnepek napjainak áhítatát olyan mélyrehatóvá tenni, hogy azok benyomásai maradandóbbak legyenek?! Hogy a hit utáni szomj a hívőt gyakrabban küldje esztendőn át az áhítat házába; a zsidó múltira emlékeztetés aktívabb zsidóvá tegye a közönyt; állandósuljon lelkében a vágy: kiélni a zsidó formákat templomban, kultúrában, szocialításban. Miként lehet passzív zsidó túrésből átlépni a zsidó élményt kereső kielégülések útjára?! Nem új probléma, csak most vált még égetőbbé.

Élményt mélyít a kellő előkészítés. Mily nagyszerű megrendezettség a múltban, hogy 30 nappal Újév előtt megszólal a kürt, ősökhöz zarándokolnak, hajnali istentiszteletek bűnbánó megtérésre hívnak. Engesztelés napját még ezeken kívül a tíz bűnbánó nap előzi, vezeti, hogy a Kippur napja elhozza valóban a kiengesztelődő Kapporót! A mi ünne-

peinket is több előkészítéssel tegyük áhítat és élménnyel teltebbé, a köznapokra több fényt átsugárzóbbá. Szóljon a rabbi már ünnepek előtt is híveihez. Nem jönnek templomba? Erre való a sokszorosító-gép. Keresse fel a rabbi írásban minden hívének otthonát meleg, hívó szóval, ünnepre hangoló igékkel. Kopogtassunk a lelkek kapuján, hogy feltáruljanak az ünnep előtt. Érezze a hívó, hogy őt várja a templom, várja a rabbi! Érezze minden zsidó, hogy a rabbi törődik az ő lelki életével s nemcsak annyi a kapcsolat közöttük, amennyit egy-egy hitszónoklat a beszélő és hallgatósága között teremt. A »hitszónok«-ból fejlődünk »lelkész«-zé, a maggid-ból darsan-lélekkeresővé!

»Pásztor-levél?!« — kérdik csodálkozva. Igen, pásztorlevél. Semmi nem idegenszerű, ha azzal közelebb léphetek híveim szívéhez. Nagy ellensúlyozó lehet ez az »ünnepi üzenet«! Mert küld a hitközség is írást minden címre, az imaszékek bérléséről. Milyen más lesz az ilyen »értesítés«, ha azt megelőzi a rabbi szava, üzenete! Amannak kesernyés mellékízét a pásztor lelke enyhíti.

Van azután még egy nagy ereje a rabbi üzenetének! Kilépünk a tisztviselői sorból s mi leszünk a templom gazdái. Mi hívjuk a hívőt, miénk a templom; a hitközségi iroda csak a mi szent céljaink adminisztratív eszköze!

Hogy miről szóljon a »rabbi üzenete«? 1. Kinek-kinek egyénisége sugallja mondanivalóját. 2. Az üzenet központi gondolata: ünnepélyesebb legyen az ünnep, imádságosabb a fohász, maradandóbb az ünnep benyomása. Minden zsidó tegyen egyetlen plusz lépést a zsidóság felé! 3. Valami aktualitás, mely a zsidóság sorsával, bajaival s napjaink tennivalójával foglalkozik. Természetesen nem lehet évről-évre azonos szöveg. Más évben más események, más célkitűzések. Egyik évben, az elmúltban, rövid, hangulatos bevezető után, a zsidó szenvedések, az Eved ha-sémről szóltam körlevelemben és az Elul havi kötelességekről. Ez évben a fokozott ünneplésről, felszaporodott kötelességekről írtam. (Mindig rövid, ismert bevezető imával.) Nem szabad rövid, táviratstílusba fogni mondanivalónkat. Lássék minden sorából, hogy állandóan foglalkozunk híveink lelki világával. Objektíve megállapíthatam, hogy igen mély, cselekményeket kiváltó hatást értem el egyik körlevelemmel, amiben az Elul havi kötelességeket így állapítottam meg híveimnek:

1. Menjetek ki a temetőbe, hogy Szüleitek emlékével, az Ő életfelfogásukkal egybeforrtatok. Ha nem zárandokolhatsz messze vidékre Szüleid sírjához, keresd fel lakóhelyed temetőjét s ott imádkozzál bensőséges fohászokkal.

2. Aki elmulasztotta ez évben a Jahrzeit-ot, pótolja most a temetőben a visszaemlékezést.

3. Ünnepi imakönyvek, szertartási jelvények — templomiak s otthoniak — épek, tiszták, az eszményekhez méltók legyenek; ha hiányosak, pótoljátok, hogy semmi ne zavarja a főünnepek áhítatát, imáit.

A hagyományhűség elvhűség, s nem maradiság: főúnepeinken minél többen öltösek fel a Kittelt, mint azt atyáitok tették. A zsidó nő is térjen háztartásának hagyományos szellemben való vezetésére.

4. Az egyes családokon belül a messzire távolodottak keressék fel néhány sorban egymást; a vér ne váljék vízzé.

5. A haragosok közeledjenek egymáshoz a magába-szállás és megpróbáltatás idején.

6. **El kell jönnöd rendszeresen templomba, hogy ne a megalázottság érzése legyen bensődben a te zsidó hited, hanem a legtökéletesebb igazságoknak, a színáji igéknek élő hordozójaként járd a történelmi hivatás útját, mártirútját. A mártírságok idején tégy tanúságot arról, hogy hited, vallásod igaz és szent és eszményi s az emberi üdvösség felé vivő helyes irány!**

Tapasztalatból észlelem, hogy minden ünnep (vagy, legalább Ros-hasana és Peszach) előtt már várják híveink a rendszeresített »üzenet«-ekkel s lassan-lassan megszűnik a távolság a lelkész és a lelkek között s nem tisztviselők leszünk, hanem a »lelkek ura« és a hitközönségi iroda a mi adminisztratív szervünk.

Kérem Kartársaim véleményét.

Kőbánya.

Dr. Kálmán Ödön.

HOMILETIKA

Kartársaink figyelmébe!

Az Orsz. Rabbiegyesület Elnöksége utolsó ülésében azon óhajnak adott kifejezést, hogy Sabbath Sávóh szombatján a lelki egység kifejezéseként az összes kar- illetve tagtársak egyazon témáról tartsanak igehirdetést, istentiszteleti hitszónoklatot. A tárgy megjelölésére az ORE elnökét kérte föl, aki az alább közölt hitszónoklati pozíciót tűzte ki. Kérjük a kartársakat a lelki egység dokumentálására annak követését.

Tárgy: Minden hittestvér tartsa szent kötelességének minden olyan cselekedetnek elkerülését, amely bár a legkisebb mértékben is hitfelekezetünk becsületének vagy méltóságának kárára lehetne. Se szóval, se tettel ne vétsen senki hitfelekezete méltósága és becsülete ellen.

„Zendítsétek meg a kürtöt Cionban, szenteljétek bőjtöt, hívjátok a gyülekezetet!” (Jóél 2, 1.) A *czóm* kifejezés önfékezést, lemondást, önfegyelmézést, önmegtartóztatást jelent. Ezzel szenteljétek meg magatokat! V. ö. Jezsájás 28, 14—16. Isten előtt az a bőjt kedves, mely abból áll, hogy a bűn,

az álság bilincseit, melyet hordunk, széttörjük, a szenvedőkön segítünk, nem rejtőzünk el a testvéri kötelem elől, akkor hajnalként hasad föl a mi világosságunk. V. ö. Zakariás 7, 5, 9, 10, 8 16—19.

A bűnök kerülése minden ellenünk irányuló rágalomhadjárat visszaverése.

Tanuljátok meg, vessétek lelketekbe, hogy minden bűn sérelme a zsidóság becsületének és méltóságának. Minden bűn szentségtörő sérelem Isten ellen, a vallás ellen, testvéred ellen.

Ne fürd meg a hajót, ahol te ülsz, mert elsülyeszted a mentő csónakot és testvéredet (Midras), akkor se, ha te úszni tudsz és ki tudsz evickélni, mert balsorsot és szégyent hozol testvéredre és az összeségre.

Minden bűn sérelem Hitünk, felekezetünk becsülete és méltósága ellen. Megtérésre hívunk minden embert, aki vét Isten ellen és embertestvére ellen. Izrael gyermekei kerüljétek a bűnt, aki elkövette, bánja meg és ne tegye többé!

Kerüljétek a bűnt és teljesítsétek kötelességeiteket Isten iránt, hazánk iránt, hitfelekezetünk iránt, családunk iránt, embertársaink iránt, szenvedő testvéreink iránt.

Megtérésben, imádságban és jócselekedetekben keressünk megigazulást!

Budapest.

Dr. Hevesi Simon.

Beszédvázlatok.

ROS HASSÓNÓ.

Jóm hazikkórón: az emlékezés napja.

A kereskedő mérleget készít az végén, hogy az új esztendőt tiszta látással kezdje, a hibákat kiküszöbölje és esetleg egész új irányt vegyen üzletvezetésében.

Életünk eseményeire így kell visszatekintekintnünk és hibáinkat magunk elé idézve helyes útra térnünk.

Ha bűneink, hibáink a feledés öntudatlanságába merültek, ha a fölületes szemlélet és a hibás emlékezés vétkeinket a távlatban megkicsinyítú, vagy elenyészelteti tudatunk számára — fel kell riasztanunk, fel kell rezzentenünk szunnyadó emlékezetünket.

Erre szolgál a sófárkürt:

Jóm teruó.

De gondolnunk kell arra is, hogy Isten is emlékezik. Cselekedeteink előtte nyitott könyv, melynek minden rejtett, kusza siffr-jét elolvassa és ítél.

Jóm haddin.

Sorsunk az Ó szentsége kezében van. Vegyünk új életúrányt, mely Óhoz vezető vezérel.

JOM HAKIPPURIM.

Száir hamistalléach — a pusztába kivert bak, amely a nép bűneit viszi magával.

A *bűnbak* kifejezés a világ minden népének nyelvében szólás-mondássá lett.

Milyen mély pszichológiai igazságot fejez ki ez a symbolikus áldozati cselekmény.

Az emberek általában szeretik elkövetett hibáikért a felelősséget másra hártani. Gyakran a körülményekre, még gyakrabban embertársaikra. Bűnbakot keresnek, hogy magukat tisztázzák mások és önmaguk előtt is.

Már az iskolásgyermek szavajárása: nem én voltam... ő mondta... ő az oka. A felnőtt komplikáltabban fejezi ki magát és erélyesen érvelget a felmerült bűnesetekben, ép úgy, mint általában. Sokszor *salvus conductus*-t keresnek a bűnözésre, amikor a felelősséget áthárítják. A modern tudomány ezt csinálta determinizmusával, a fajelmélettel, egyes vallások fatalizmusukkal és a szabad akarat tagadásával.

Ide tartozik a zsidónak bűnbakként odaállítása az emberiség bűneiért, ami egyúttal *salvus conductus* a zsidóság bűnös és kegyetlen üldözésére.

Az igazság pedig az, amit Izrael hirdet, az ember *felelős*, egyénileg felelős.

Mi ezt átérezzük és ezért tartunk lelkiismeretvizsgálatot, mely megtérésre int minket.

SZUKKÓSZ.

A sátor *szerénységre* oktat:

nem a luxus, a kényelem, a pompa a fontos.

A sátor *megedzi* a viharak kitett embert:

tudjunk minden viharral szembenézni és ne féljünk a nélkülözéstől.

A sátor jobb *oltalom*, mint kőpalotád; ha kőpalotádól kivernek a pusztaságba, elkényeztetett testedet betegre veri a zápor — a sátort magaddal viszed, ha úznak és védelmeződ lesz a zivatarban.

Izrael sátora ma is áll, hol vannak az ókor templomai.

Izrael sátora az *erkölcsi szellem*, mely évezredek pusztai úton oltalmazónk.

SZIMCHÁSZ TÓRA.

A tórának örülünk, nem anyagi javaknak.

Az anyagi javak elfognak hamar...

Minél jobban pazarlod, szórod a *tin* kincseit, annál jobban gyarapszik benned. Szilárd és tartós, mert nem vehetik el tőled. Anyagi javaidat elrabolhatják, de szivedből a tant, agyadból a tudást el nem vehetik.

Ki lekach tób noszatti lochem, tóroszi al taazóvu.

Budapest.

Dr. Hevesi Ferenc.

GYAKORLATI LELKÉSZKEDÉS

Gyakorlati esetek.

36. Egy róm. kath. férfiú egyik hitközség rabbija előtt bizonyítványt mutatott be arról, hogy ő egy külföldi rabbiságnál áttért a zsidó hitre. Ennek alapján az illető rabbi megeskette őt egy zsidó nővel קירושין adásával. A házastársak utóbb elváltak egymástól és akkor kiderült, hogy az áttérési bizonyítvány hamis volt, a róm. kath. férfiúnál nem történt meg a ברית ומכילה לשם ניות. Felmerült a kérdés, vajjon a kiddusin érvényes-e, illetőleg kell-e az asszonynak getet kapnia, avagy sem?

Miután az illető róm. kath. férfiú valóban nem tért át a zsidó hitre, vagyis נטור נוי ezért kiddusinja nem kiddusin és az asszony get nélkül köthet újabb házasságot. Eben-haezer 44. fej. 8. §. világosan mondja: המקדש עביים או שסחה אינו כלום שאינן בני קדושין וכן עכו"ם ועבר שקדשו ישראלית אינו כלום.

Ugyan ottan a 10. §. csak a כִּחִי -nak kiddusinjára állítja fel a תּוֹמִיא -t, hogy kell get, de világos, hogy גּוֹי נָמִיר -nál nem kell get. Így tehát az asszony get nélkül kaphat újabb kiddusint. Természetes, hogy כִּהֵן nem veheti öt el. (U. o. 6. fe. 1. és 8. §.).

37. Zsidó férfiú és zsidó nő a polgári házasság megkötésének igazolása után zsidó egyházi házasságot is kötöttek egymással. A házasságot a világi törvény minden fóruma *érvénytelenítette*. A polgári törvények szerint az érvénytelenített, vagyis semmisnek nyilvánított házasságot úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna. (1894. évi XXXI. t.-c. 46. §.). A mi házassági jogunk azonban nem ismeri a házasság megsemmisítését. A házasság csak vagy az egyik fél elhalálózása, vagy a get megadása által szűnik meg. Így tehát a szóbanforgó házaspár, kiknek házasságát a köztörvény megsemmisítette, bármelyike csak az esetben köthet újabb egyházi házasságot, ha vagy megtörténik a get szertartás, vagy ha az egyik fél közben elhalálozik. Első esetben az asszony גְרוּשָׁה, akit כִּהֵן nem vehet feleségül; második esetben az asszony אֵלְמָנָה és ha »érvénytelenített«¹ férjének nincs gyermeke, akkor לִיבִים זְקוּקָה.

38. A törvényszék jogerős ítélettel felbontott egy házasságot. A férj vonatkozott feleségének getet adni, mire ez újabb polgári házasságot kötött, vagyis זְנוּתָהּ חֲחִתִּי. Utóbb törvényesen elvált vagy »első«² férje elhalálozott és az asszony kérte, hogy immár eskessük őt egyházilag »második«³ férjével. Azon tétel alapján, hogy אִסּוּרָה לְבוּטֵל בְּךָ אִסּוּרָה לְבוֹטֵל כֵּשׁ kérése nem teljesíthető. Mert habár az »első«⁴ férj nincs is már életben, ez a körülmény nem szüntette meg a »második«⁵ férj כּוֹעֵל voltát és így minden időkre el vannak tiltva az egymással való házasságkötéstől. Természetes, hogyha ez a »második«⁶ házasság polgári felbontás, vagy a férj elhalálózása által megszűnik: az asszony din szerint mint az »első«⁷ férj özvegye oly feltételek mellett köthet újabb egyházi házasságot, mint minden más özvegy asszony.

39. Gyakori az olyan eset, hogy némelyek a közéletben más, polgáribb hangzású egyéni nevet vesznek fel, mint amely név be van írva születési anyakönyvükbe és annak kivonatába. Ezen egyének rendszerint bizonyítványt kérnek a rabbittól arról, hogy a két név *azonos*. Miután azonban egyetlen héber vagy zsidó névnek sincs szabályozottan állandósult megfelelő polgári neve, nem adhatunk a két név azonosságát igazoló bizonyítványt. Bizonyítványunk csupán annyit mondhat, hogy valamely bibliai vagy zsidó egyéni nevet viselő egyének a szóbanforgó polgáribb hangzású nevet *szokták* használni. Azon neveket, amelyeknek azonosságát a hatóság megállapította és elismerte, az anyakönyvi utasítás 55. §-a sorolja fel.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

ISSZUR V'HETTER.

Az esküvők tilalmi idejéről és böjtjéről.

Hagyományos irodalmunk és rituskodexeink, jelesül Sulchan Aruchunk, foglalkozik azokkal a napokkal, melyeken nem szabad egyházi házasságkötést tartani. Amde, már az idevágó fejezetben (S. A. E. H. 64, 1—6.) észlelhetők, hogy a döntésnél igen sokszor יש אִסּוּרִין és ritkábban יש חֲחִרִין szerint eltérések is tűnnek elénk. Valaha még a hét napjai közül is bizonyos napokat határoztak meg, amelyeken a chuppák tartassanak. Ez a megszorítás idők folyamán elenyészett. Viszont a tilalmi időkhöz, melyek a Sulchan Aruch megfelelő fejezete (E. H. 64.) szerint a szombatok (ünnepek) és félünnepek tartoztak, a többi fejezeteiben szétszórta újabbak kerültek. A történelmi gyásznapokat is jórészt tilalmi napoknak deklarálták. Amde nem egyöntetűen! Nemcsak

a gyakorlatban, hanem hagyományos irodalmunkban is nagy a bizonytalanság. Szeretnék ebben a kérdésben is bizonyos egységet!

Sajnos ismételten előfordul, hogy az egyik kartárs által tilalmasnak mondott napon a másik kartárs elvégzi a szertartást. Talán csak a szokások közötti bizonytalanságból s nem könnyelműségből. Avagy helytelenül értelmezett önálló hatásköri jogból. Egyik sem válnék hitéletünk erősítésére. — E sorok célja nemcsak fiatalabb kartársaink helyzetének megkönnyítése, hanem az egységes állásfoglalás előkészítése. — Alapelvünk a konzervatizmus, ámde amikor e kérdés történelmi múltját feltárjuk, akkor külön súlyt helyezünk arra, hogy vezető decisorainknak, a régieknek és újabbaknak enyhítő álláspontjuk is idézze, hogy az egységes gyakorlat kialakulásánál a fölös szigortól tartózkodhassunk.

(Az ORE a pesti rabbináussal egyetértve, előbbre vinné e sok kellemetlenséget okozó bizonytalan helyzet megoldását.) Előmunkálatként röviden összefoglalni igyekszem a dolog histórikumát.

Nem tarthatók esküvők: 1. ünnepnapokon (szombaton), 2. bizonyos örömnapokon (félünnepen), 3. gyásznapokon.

*

1. Az *(ünnepnapi (szombati) esküvő)* tilalma eleinte nem volt olyan természetes és magától értetődő, mint azt a mai mentalitás véli. A talmudban (Kethuboth, 47a), midőn a felnőtt leány férjhezadásáról, az apa jogairól tárgyalnak, r. Achaj említi azt az eshetőséget: »Amikor az apa szombaton vagy ünnepen vízi leányát (chuppa) menyezet alá!« Ez eshetőség fennállását a talmud nem cáfolja. A tószafothnak feltűnik a szombati chuppa s azt akarja ebből következtetni, hogy talán ez »lakoma nélküli« nisszuin — egybekelés, — mely bár szintén szimchó s valójában: »én m'arvin szimchó b'szimchó«, — de még sem olyan nagy szimchó, hogy miatta ne legyen szabad ez okból jaum tauvkor feleséget venni. לֹא חִשְׁבָה שְׂמֵחָה כּוּלֵי הָאֵי שִׂיחָה אֲשֶׁר לִישָׁא בְּיוֹם שׁוּב.

A talmud más helyén (Keth, 7a) r. Ami-t, a szombati egybekelésnél tanúsított engedékenységé miatt felelőségre vonták társai: »hiszen a kethubját sem lehet megfírní?!« mire r. Ami azt válaszolta: valamilyen (ingó) értéktárgyat adjanak a nő kezébe, mely biztosítja vagyoni jogi követeléseit. A kérdést azonban megoldják s végül Sulchan Aruch így szövegezi (E. H. 64, 5.): »Nem vezetik a lányt szombaton a chuppa alá, mert az esküvő jogi előnyökkel jár s szombaton (ünnepen) nem szabad jogi ügyleteket kötni.«

Az ünnepi esküvőtilalom alapja tehát a jogi ügyletszerűség.

*

II. A *félünnepi tilalom* szintén nem volt eleinte egészen tisztázott, — bár több okra vezethető vissza. A talmud (Moed Kátán 8b): »Nem tartanak esküvőt sem hajadonnal, sem özvegygel félünnepen... mert ez öröm számára« és »nem vegyítnek örömet örömmel«, mert egyik a másik rovására történik (Sámuel nevében). A bibliai mondat is erre vonatkozatható: »Örvendj ünnepednek« (Deut, 16.) vagyis az egyik örömré készülődés, a másikat háttérbe szorítaná (Rab nevében). Rási tovább megy: Ha megengedték volna ünnepen (jaum tauv) a házasságkötést, senki sem nőszüne esztendőn át, hanem várnának az ünnepekig, hogy az ünnepi lakoma legyen egyben az esküvői lakoma is. Tehát Rab nézetét fogadja el Rási. Thoszafoth is ezzel okolja a tilalmat: Szándékosan várnának ünnepig, רַגַּל, amikor emelkedettebb a hangulat és reáérnek. שִׂיחָה סְנוּי Felűnő, hogy Rási és a thoszafoth nem a mód — félünnep kifejezést használja, hanem a regel és jaum tauv — ünnep kitételét. Ugyanez a felfogás tükröződik a talmud más helyén is (Chagiga, 8b.).

Teljesség kedvéért megemlíttük, hogy a »nem vegyítnek örömet örömmel«

tételt mindig Salamon király avatóünnepére vezetik vissza, aki a 7 napos sátoros ünnepen külön-külön még 7 nap tartotta a templomavatási ünnepet, nem akarta e kettőt összevonni (I. Kir. 8, 65. Moed Katan 9a.).

R. Asi a »nem vegyítik az örömeket« felfogást nem osztja (mint Rab sem); ünnepen (b'chag), — tehát nem félünnepen — azért nem tartanak esküvőt, mert erről külön bibliai vers intézkedik: וְשִׂמְחַת בַּחַג וְכִּי בַּשַּׁחַת.

Rambam (H. Jaum tauv 7., valamint H. Isusz 10.) szintén eltiltja a félünnepi esküvőt, de nem épen az »én mó'árvin« tétel alapján, hanem inkább meghagyja a félünnepi hangulat háttérbe szoruljon az esküvői lakoma munkája miatt. A Sulchan Aruch (E. H. 64. és O. Ch. 546.) szintén tiltja a félünnepi esküvőt, viszont a »s'tar kiddusin« írását megengedi félünnepen, — amikor pedig a halasztható írások tiltottak A R'mo is megengedi: מוֹחֵר לַכְּתוּב כְּתִיבָה בְּמוֹעֵד (O. Ch. u. o.).

A félünnepi esküvői tilalom alapja tehát: nem szabad örömet örömmel vegyíteni s nem szabad az egyik örömteli készülődést a másikkal háttérbe szorítani.

Itt említjük, hogy a Mogen Avrohom egyik elődje véleménye (Rocuf Ahavo, 108) alapján ellene van az erev jaum tauvi esküvőknek. Mi azonban Rasbó döntésére támaszkodunk. S. A. O. Ch. 546.

*

III. *A gyásznapok esküvői tilalmánál* előbb a legbonyolultabbal, a szefira napokkal foglalkozunk. »A határozatlanság, mely a szefirai esküvők tilalmánál forrásainkban jelentkezik, arra vezethető vissza, hogy a tilalom forrása nem volt elég világos. Némelyek a talmudi idők (Szóta, 62.); gyászat — Alkibja tanítványainak tömeges elhalálzását — vélik a peszach és sovuasz közötti esküvői tilalom okául. Mások a középkori szenvedések, a kereszties háborúk okozta pusztítások gyászat látják a tilalom háttéréül. (L. Sa'ar Efraim: Hilchausz Kriasz hatauro és L'vus O. Ch. 493-hoz.) Ez utóbbit azonban nem köztölték forrásaink, vagy a censura hagyatta ki s az okot pontosan nem ismerve, egyik szigorítja a tilalmat, másik enyhíti. נַעֲלָם לְגַמְרֵי מְקוֹר הַמַּנְהַג יוֹמָה בָּאָה יוֹמָה אוֹסֵר וְהָ מַהֲרִי. Igy ír Rasban döntvényeiben (T'suvasz Rasban, 194.).

Vegyük sorban a tételekből kivilágló elveket.

1. Megállapítható, hogy a legtöbb decisor igyekszik enyhíteni a tilalmat, legalább is *minél rövidebb időtartamra korlátozni!* (Kivéve a *Mogen Avrohomot* s az őt követőket.)

2. Megállapítható, hogy a Sulchan Aruch, azaz Karó József, a tilalmat, hogy Lagboamer-ig nem tartanak esküvőt, oly »szokás«-nak nevezi, melynek megszegőit nem büntetik. (O. Ch. 493.)

3. Bizonyos esetekben a Báér Hétév úgy látja, hogy *לֹא חַיִּישֵׁינִי לַמַּנְהַג* nem kell ragaszkodni a tilalmi szokáshoz. Pl. nőlen (nem özvegy) ember, vagy gyermektelen özvegy, vagy hozzátartozó nélküli férfi nősülhet. Erre nézve idézi Maharam Lonzánó és a P'ri chodos véleményét. (L. T'suvasz Rasban O. Ch. 194.)

4. Megállapítható, hogy még azok is, kik különben a vallásos élet minden terén szigorúságra hajlandók a peszach és sovuasz közötti időt nem tartják egyformán tilalmas határnak, hanem három mesgyére osztják:

a) *Peszachtól — Ijjár újholdjáig*, tehát még Niszan hónap. Ezt a hetet pl. Báér Hétév — forrást idézve — nem veszi szigorúan, hiszen még tart Niszan ünnepi hónapja s megengedi az esküvőt. (U. o.).

b) *Ijjár újholdjától Lagboamer-ig terjedő 16 napon egyik decisor sem enged enyhítést!*

c) *Lagboamertől — sovuaszig terjedő időben ismét határozott enyhítést*

találunk már a Sulchan Aruch főtételében, amennyiben szerinte: »Lagbeomer-ig nem tartanak esküvőt« (493.) s e tételt mintegy tisztázza R'mo e szavakkal; ámde Lagboamer után mindenki megengedi (u. o.) (Szavait erősíti Abudrahám és a Minhagim.) Az újabb decizorok közül a paksi Joel Ungárt és a bonyhádi Deutsch Eliezer idézi a B'érausz Avrohom (O. Ch. 30.) s megengedi a Lagboamer utáni esküvőt. Szívan hónapi esküvőt a Chaszam Szófér is megengedettnek véli. (Ch. Sz. O. Ch. 142.).

Tehát tulajdonképen Ijjar Ujholdjától Lagboamer-ig terjedő 16 napot kell a szefira gyásznapok magvának tekinteni, melyre nem találnak forrásaink enyhítő körülményt!

(Azaz, még ezt sem mondhatjuk ily határozottan, mint az idézett Báér Hétév tételből látható לא הישיני למנוחה nem vették szigorúan e szokást. Más szavakat is használ a B. H.: אין להחמיר בדינים אלו azaz nem kell szigorítani, minden helyen a helyi szokást kövessék.)

Jellemzőnek találok s ezért felemlítém áldott emlékü tanítómesterém Avrohom C'vi Klein-nak szavait, melyet ő a Lagboamer utáni időszakra nézve említ, de idézetéből látni, hogy Báér Hétévre gondol s az egész szefira időre: »Ha testi, fizikai körülmények megengedhetővé teszik e tilalmi időben az esküvőt, mennyivel inkább a lelki körülmények, amikor félünk, hogy a fél meglegszik majd polgári esküvővel.« (B'érausz-Avrohom 30.)

Elismerem, hogy csak az enyhítő forrásokat foglaltam össze s kiváló tekintélyek szigorú álláspontot képviselnek, ám a mi haladó hitközségeinkben számolnunk kell azzal, hogy ne szigorítsunk ott, ahol nálunk nagyobbak enyhítőt találunk s a szefira napjaiban csak akkor tagadjuk meg az egyházi esküvőt, ha a *kívánt napra egyik tekintélyünk se talál enyhítő szakaszt, azaz Ijjar 1-től lag'bo'aumerig.* (Ha a rabbikollégium szigorúbban dönt, szívesen alévetem magam döntéseiknek, csak kialakuljon az egységes eljárás.)

*

Ha lagboamer pénteki napra esik, amely napon hitközségeinkben kerülék az esküvőt (a Kárpátalján előszeretettel péntek délután tartják a chuppót), akkor már előzőleg csütörtökön este megtarthattuk.

IV. *Purim napjain*, bár ezek örömnapok, miután nincsenek külön felemlítve, mint esküvői tilalmak (az »én m'árvin szimchó«... alapján) a Sulchan Aruch (E. H. 64.) tilalmi felsorolásban, ellenkezőleg a S. A. O. Ch. 697, 8. szerint: muttor lisszó issó b'purim szabad esküvőt tartani, a R'mó is megengedi purim mindkét napján, a Turé Zahab is — egyedül a Magen Ábrahám tiltja — mi *megengedhetőnek* tartjuk a purimi esküvőket. (Jellemző a Magen Ábrahámra, hogy ő inkább Eszter böjtjén engedi az esküvőt, mint Purim napján.)

V. *A chanukkai esküvő* megengedve; nyíltan kivilágíték ez a S. A. O. Ch. 573, 1. R'mó szavaiból, ahol akként dönt, hogy a chanukkai esküvőknél nem kell böjtölnie a vőlegény és menyasszonynak. Kiténik ez Bach szavaiból is, aki szerint a kiszlév 28-iki esküvőkön, mely tehát chanukkakor van, — a nászpárnak böjtölni kell. (U. o.)

VI. *Bár a böjtnapok is gyásznapok*, a thoszafothból az tűnik ki, hogy pl. Tévész tizedikén tartottak esküvőt. A talmud (Erubin 40b) tárgyalja a kérdést, hogy lehetne-e Jom Kippur előestjén kiddust mondani borral s abból gyermeknek inni adni? A döntés elutasító, mert féltreértésre adnak alkalmat s megzavarná a gyermek lelkiületét. (דילמא אתי למטרך.) Ezzel kapcsolatban említi a thoszafoth, hogy előfordult chuppo tévész tizedike böjtnapján s a *pothár-ból* gyermeknek adtak inni.

S. A. O. Ch. 550, 2. R'mó. Ha esküvő van pénteken, mely böjtnap (Aszoro b'tevész), előbb minchát imádkoznak, tórából olvasnak s azután tartják a chuppot (természetesen még világos nappal). A Báér Hétév szerint a völegénynek nem szabad az áldásborból inni, hanem gyermeknek adnak belőle.

Ha pedig Tévész 10-ikén tartanak esküvőt, akkor még inkább tartható Gedalja böjtnapján — mint ezt kifejti Rásban. (Tesuboth, 205.).

Megjegyzendő, hacsak lehet igyekezzünk lebeszélni a házasulókat a böjtnapi esküvőről, mint ezt a pesti rabbínatus is tanácsolja. Hitközségünkben az a gyakorlat, hogy ha elkerülhetetlen a böjtnapi esküvő — este tartjuk, ami pl. tévész 10-ikénél igen könnyen kivihető, mert már d. u. 1355-kor besötétedik. (Ilyenkor már tévész 11. a dátum!)

Eszter böjtjére nézve pedig még a legszigorúbb álláspont képviselője is azt mondja: Én úgy látom helyesnek, hogy purim napjai helyett inkább Adar 13-ikán (azaz Eszter böjtjén) tartsák a chuppot. (S. A. O. Ch. 697.).

VII. A »három hét« esküvi tilalmáról. S. A. O. Ch. 551, 2. (Jeb. 43. alapján) »Nem vesznek feleséget és nem rendeznek eljegyzési lakomát áb elsejétől kilencedikéig« mihez a R'mó hozzáfűzi (a Minchagim alapján): »Szigorítani szokták tammuz 17-től egész ab hó 9-ig e tilalmat«. A »három hét« esküvőt tilalma oly általános és annyira nem vitás, hogy a többi decizor véleményét szükségtelennnek tartom felvonultatni.

*

Röviden összefoglalva az itt említett tilalmi napokat: *Nem esketünk: szombaton, ünnepen, félnépen, a három gyászshétben, a szejira középső harmadában (Ijjár 2—17-ig). Ellenben a szigorító véleményeikkel szemben az esküvőt megengedettnek látjuk kiváló tekintélyek írásaiban: a három kis böjtnapon (Gedalja böjtje, Eszter böjtje, Tévész 10.), Purimkor, Chanukkakor, a szejira elején (Ijjár 1-ig) és végén (Lagboamer után).*

VIII. Az egyéni gyászolók esküvi tilalmáról. Miután a gyászolóknál a rokoni távolság foka, az egyénisége, a külső körülmények olyan sokfélék, hogy nem is a vallási törvényeket kell szem előtt tartani, hanem inkább a belső gyászt, e kérdés hosszabb tárgyalását mellőzzük. Inkább utalunk a Sulchan Aruch megfelelő fejezetére (Jóre Dea, 392.): Azt látjuk, hogy e törvények igyekeznek az egyén családi és szociális helyzetéhez alkalmazkodni. Nagy általánosságban felállíthatjuk az elvet: Szülőt, testvért gyászoló legalább 30 napot várjon a nősüléssel. Hitvest gyászoló legalább 3 zarándokünnep elteltét várja meg, ha nősülni akar. Ha a kitűzött esküvő napján vagy előtte történik a gyászeset s lehetetlen elhalasztani az esküvőt, akkor rokonság nélkül, lakodalom nélkül megtartott chuppo után a valóságos házáséletet a gyászshét utánna halasszák.

*

A völegény és menyasszony esküvőnapjaitól kezdve. A benyomás az, hogy azokon a napokon mentes a menyasszony és völegény a böjttől, amelyeken nem imádkoznak a tachanum könyörgő imát. Amde oly sok a kivétel e szabály alól, hogy könnyebb a böjtmenteségi napok felsorolása.

Nem böjttől a völegény és menyasszony: 1. Újholdkor, (kivéve a miszan hó újholdját. L. később.), 2. Chanukkakor, 3. ünnep utáni napokon (iszru chag), 4. Ab 15-ikén, 5. Sevát 15-ikén. (S. A. O. Ch. 573, R'mó és Báér Hétév), 6. Purimkor (u. o. Mordchaj nevében).

Niszan hónapra nézve eltérők a vélemények. Van, aki niszan újholdján nem mentesít a böjttől, miután ez a nap a Megillath Ta'anith szerint böjtnap. (S.

A. O. Ch. 573, Báér Hetev, Turé Zohob, Mogen Abrohom, Sááret'suvó. Ellenben Beerausz Avrohom támaszkodva Ja'avec-ra (Diné j'mé Niszan 13.) *Niszan újholdján is mentesíti a nászpárt a bójttól, ha azok gyöngébb fizikumuak és késő délután tartják a chuppót.* (L. Beerausz Avrohom I. 31.)

*

Teljesség kedvéért még megemlíttem a következőket: Két testvér—két testvér egynapon való, sőt egyazon héten való chuppóját is kerülük az én m'árvin elv alapján. (S. A. O. Ch. 546. II. Báér Hetev, Turé zohov). Azonban ezt a túlszigorú szokást — hiszen nem közörmőről van szó, csak egyesek öröméről — a későbbi decisorok nem fogadják el. (Hitközségünkben arra ügyelnek, hogy a testvérmenyasszonypár ne egyszerre jöjjön templomba, illetve a chuppóhoz, hanem időben egymás után.)

*

A chuppó a napnak bármely órájában tartható, tehát éjjel is. (L. Beerausz Avroham II. 12, ahol felsorolva az idevágó irodalom.) מכל זה נראה כי מעיקר הדין אין שום איסור לקרע ולעשות חופה בלילה. Sok helyen délután tartanak chuppót, mert bójtnak nem nevezhető a félmapnál is rövidebb bójt. Hogy *nincs tilalom a délelőtti chuppóra*, az kitűnik Maharitnek Rif Kethubothhoz írott megjegyzéseiből is, ahol בשחרית בוקא 110 קא reggel tartadó a chuppó (ünnep előtt), mint délután (S. A. O. Ch. 546, 3. Báér Hétév.).

*

Összefoglalva még csak azt kívánom megjegyezni, hogy legjobb megoldás lenne, ha az ORE szertartási bizottsága egységesen megállapítaná, hogy mely napok tekintessenek esküvői tilalmi napokul, — mint azt a pesti hitközség rabbimátusa a saját területére nézve évről-évre ugyanazon elvek alapján meghatározza.

Kőbánya,

Dr. Kálmán Ödön.

A rabbik szava a magyar zsidósághoz.

Valljuk be, családunkt számításunkban. Azt gondoltuk, hogy a gazdasági és a politikai helyzetnek súlyosbodásával a zsidó társadalom szinte gépies bizonyossággal vissza fog térni a vallásos élethez, a zsidó kultúrához! A »gyűrű lehúzása« bekövetkezett, de a magyar zsidóság lelkileg alig változott. Nehéz volna felsorolni most minden okot, amely ide vezetett. A becsület, a hagyomány azt kívánja tőlünk és a célszerűség is oda mutat, hogy minden ember elsősorban magában keresse a hibát, mert legkönnyebben magát tudja megjavítani. Keresük mi rabbik is, mit tehetünk? Az első zsidó törvény megjelenése óta egyszer sem használtuk ki a zsidó léleknek útkeréséért valami nagy, egyöntetű országos megmozdulásban. Még ma sem késő, a megpróbáltatások által felszaggatott zsidó élet még ma is várja nyitott barázdáival a tanítást. Nagy belső gazdasági tervek és pénzügyi akciók előtt állunk. Ezeknek sikere is megkívánja, hogy megerősítsük magunkban a felelősség tudatot, a zsidó szellemet. Tévedés volna azt mondani, hogy az embereket csak gazdasági, kivándorlási kérdések érdeklik. De ha így volna, annál nagyobb a mi kötelességünk, hogy szellemet adjunk a zsidóságnak. Ha csak egy község vagy községkerület kezdeményez valamit, annak nincs olyan átütő ereje, mint ha az egész magyar zsidóság vagy legalább a neológ hitközségek egyszerre indítanak meg egy mozgalmat.

Két ilyen elgondolást akarok itt elmondani.

I. Tefilla-mozgalom.

Igen sokan nem imádkoznak hűveink közül. Miért? *a)* A hit gyöngülése miatt, az ima pedig a hitnek kifejezője. *b)* Az emberek idegesek, türelmetlenek. Aki olyan környezetben él, ahol a többség nem élte bele magát a 30—50 perces imába, annak nincs ahhoz türelme. *c)* A régi gondolkodás mód jelszava volt: mindent vagy semmit. Érdekes lélektani kérdés volna, ha meg akarnánk tudni, hány olyan ember van, aki egy nap alatt jutott el a 613. micvától a semmihez? Hányan vetettek el mindent, mert az egészhez nem volt erejük, a keveshez pedig nem volt bátorságuk, vagy azt hitték, hogy az semmit sem ér.

Tegyük tiszri hónapját tefilla-hónappá, az ima hónapjává. (Ha ez sok volna, akkor csak a bűnbánat 10 napját.) A jelszó: Mindenki imádkozzék valamivel többet.

A) Akik rendszeresen imádkoznak a templomi istentiszteleteken minden ima végén: a hétfő-csütörtöki Jehi racon, vagy az Alénu után következő Ál tirá három mondatát.

B) Akik nem imádkoznak, kíséreljék meg, kezdjenek el egy minimális programmal. Ez a következő. *Reggel:* I. Báruch... háamávir séné... és az utána következő, vele egy imának számító Vihi racon. II. A Semá Jiszráél első szakasza. III. Jehi racon vagy Ál tirá. *Étkelés után:* Az ima első szakasza. *Lefekvés előtt:* I. Hámappil. II. Semá Jiszráél. III. Hinné ló jánum.

Az imákat lenyomtatnánk egy hatszor nyolc cm. nagyságú papírra, szép kiállításban. Két-három lapon elférne a magyar fordítással együtt. A felsorolt imákat külön-külön elmagyaráznánk. Ne féljünk attól, hogy ez félreértésre adhat alkalmat. Nem akarjuk gyöngíteni az eddigi imádkozók vallásosságát. Csak meg akarjuk tanítani járni a bénákat, hogy azután, ha kedvük telik a járásban, maguktól tovább menjenek. Ezeket a dáf-hátéfillákat szétosztanánk az ünnepek előtt a diákok között. Ros-hásáná előestéjén és másnap mindenkinél adnánk egyet a templomban.

Ettől a tefilla-mozgalomtól függetlenül neveljük rá az ifjúságot, a bármicvákat, hogy ezeket jól értsék, tudják kivülről. Sokszor beszéljünk róla, hogy legalább ezt feltétlenül mindig el kell mondani. Aki többet mond, háré ze mesubbach. A templomi imarend és annak iskolai ismertetése marad, ahogyan volt. Keveset kérjünk eleinte az emberektől. De azt kérjük, sürgessük nyomatékosan.

II. Berit ivrit vagy Bét-hamidras mozgalom.

a) Tanulás nélkül soha nem lehetett elképzelni a zsidó életet, *b)* nem lehet megtérést hirdetni azoknak, akik nem tudják, merre és mihez kell megtérniök, *c)* a zsidó életideál olyan állandó erkölcsi tökéletesedést kíván, amelyet csak állandó talmud-tórával lehet elérni.

Teremtsük meg a berit ivrit mozgalmat. (A berit ivrit név a héber mozgalomnak világszerte ismert neve, ha nálunk tetszetősebb a bét-hamidras kifejezés, használjuk azt is.)

Komoly eredményt a hitoktatásban heti két órában nem lehet elérni. Valószínűleg meg ezen a téren a statutumoknak rendelkezését, hogy ahol nincs zsidó elemi vagy középiskola, ott a hittan órákat külön tanfolyamokkal pótoljuk. A tanfolyamok anyaga héber nyelv, biblia, egyéb héber olvasmányok a régi és újabb zsidó irodalomból.

Szervezzünk kisebb, felnőttekből álló csoportokat, amelyek rendszeres tanulásban vesznek részt. Az anyag: héber nyelv, biblia, imakönyv zsidó történelem, zsidó gondolkodók. (Községemben ez évben Rási születésének 900 éves évfor-

dulója alkalmával külön munka tervet dolgozunk ki: Rási élete, kora, a Biblia a zsidó életben, a Talmud a zsidó történelemben és egy tanfolyam, amely Chumást olvas Rásival.)

A propaganda módja.

Az Országos Rabbik Egyesület az ünnepek alkalmával felhívást bocsájt ki. Egy vagy két fő ünnepi beszéd témája mindenütt: a szellem hatalma, a Tan jelentősége, szellem és szabadság, a könyv vigasztaló ereje stb. Minden hitközség a helyi viszony megfelelően héber, illetőleg magasabbfokú tanfolyamot hirdet. Az ünnepek közben vagy utána széleskörű propagandával kultúresteket rendez a Berit ivrit. Programja: Egy rabbi és egy világi előadó beszél a tanulás komolyságáról, a talmud-tóra gondolatáról, a héber nyelv feltámadásáról. Célszerű volna, ha ilyenkor vendég szónokot is hívnának, legyen egy-két ének és szavalat hasonló témával. Igen hatásos volna, ha a budapesti állástalan zsidó művészekkel egy teljes estét betöltő propaganda műsor készülne. Ezek sorra járnák a községeket. Ahol már ilyen munkának megvolt a kezdeményezése, ott természetesen be kell kapcsolni az eddigi aktív erőket.

Ét láaszot, álljon a magyar rabbikar a héber mozgalom élére. A héber mozgalom már meg is van és fejlődni fog, velünk, nélkülünk vagy ellenünk. Hagyjuk a szefárd-kérdés elméleti vitáját, kezdjünk dolgozni!

Hitet adni, eredményt elérni, csak hittel lehet. Aki hisz az eredményben, hozzáfog a munkához.

Indítvány:

Forduljon a rabbiegyesület körlevélben a rabbikhoz és a hitközségekhez és hívja fel őket arra, hogy gondoskodjanak arról, hogy az ünnepek alatt a templomok rendje megfelelő legyen. Foglalkozzanak az előljáróságok az ezzel kapcsolatos kérdésekkel, pl. a misebérachok számának maximálásával stb. A következő elgondolású körlevelet olvassák fel a rabbik Rós-hásáná előestéjén, függesszék ki azt a templomuk bejáratainál:

Ünneplő zsidó testvéreink! Új esztendő közeledik. Lelkünk nyugalalmát keressük. Sokan most jönnek hosszú idő után először templomba. Várt ránk a templom és mi is sokat várunk tőle. Tiszteljük meg sajátmagunkat a templomhoz méltó viselkedéssel, amikor annyi bántás ér bennünket kívülről.

Az ima áhitat nélkül, mint a test lélek nélkül.

A templomban lehet: az előírt imát mondani, a magunk fohását mondani, csendben elmélkedni, önvizsgálatot tartani.

De nem lehet: beszélgetni, mást tapintatlanul zavarni, feltűnően köszönetni.

Az áhitat megkívánja: az együttes imát, az együttes felállást, leülést, meghajlást és földreborulást, Aki nem tud földreborulni, mélyen meghajol.

A zsidó törvények szigorúan tiltják a templomi beszélgetést. — Tapintatlan imádságzavarónak ne válaszolj! — Ne várd, amíg más int csendre!

Jöjj idejében. Várd be az ima végét! Ne zavard járkálásoddal más áhitatát!

SOHA NE FELEDD: A TEMPLOMBAN A KIRÁLY ELŐTT ALLSZ!

Jöjjön áldott újesztendő, vigasztalás, megváltás a mi megpróbáltatott zsidóságunkra.

Győr.

Dr. Róth Emil.

Fontosabb, rendestől eltérő anyakönyvi eljárások.

Az utóbbi hónapok nemcsak több munkát adtak az anyakönyvvezető rabbinak, mint az elmúlt 2—3 évtized, hanem több rendestől eltérő, nehéz probléma elé állították kartársainkat, mint egy-egy emberöltő. Ez a munkaszaporulat még majd megisméltódik, de még több bonyolult kérdést hoz elénk. Ezért látjuk szükségesnek néhány nehezebben megoldható esetet megvilágítani, illetve az anyakönyvi kérdéseknek állandó rovatot nyitni. Már bevezetőben hálásan köszönjük a Pesti Hitközség kiváló főtanácsosának, *Gelber* anyakönyvvezető úrnak értékes információit, melyeket Ő, kinek ebben a legnagyobb gyakorlata van, számunkra adott.

Ebben a rovatban szeretnénk minden irányban világosságot teremteni. Kérjük Kartársainkat, hogy különösebb eseteiket és megoldásaikat velünk közölni sziveskedjenek.

Vallásváltoztatások bejegyzése.

Meglehetősen zavaros helyzetet teremtett e kérdésben, a hatóságok nem egyöntetű eljárása. Régebben bármely vallás lelkésze értesítést küldött az előbbi vallás lelkészének, hogy N. N.-t befogadta egyházába s ez már elegendő volt ahhoz, hogy a vallásváltoztatást az illető anyakönyvi adatai mellé (születési, házassági anyakönyvekbe) bejegyezzük. Ebből sok kellemetlenség származott, sőt visszaélés is. Az új vallás lelkésze ugyanis legtöbbször a lakóhely szerinti lelkészt értesítette s nem a születéshelyi lelkészt. Az aktát levéltárba helyezték, a születés anyakönyvbe nem került feljegyzésre s így a félnek módjában volt hol az új bizonyítvánnyal, hol az eredetiből való kivonattal szerepelni. (A régi felfogás az volt, hogy minél inkább megnehezítsük a kitéréseket, illetve módot nyújtunk a minél simábban való visszatérésre.) Ujabbban miniszteri rendelet intézkedett, hogy az új vallás lelkészének értesítése nem elegendő okmány arra, hogy annak alapján anyakönyvbe bejegyezzük a vallásváltoztatást. Anyakönyvi utóbejegyzéseket csak miniszteri rendeletre végezhetünk. Ámde közben egyre-másra kapjuk az *elsőfoku* anyakönyvi hatóságoktól (polgármestertől, alispántól sőt külügyminisztériumtól (!) is) a valláscserék bejegyzésére utasító átiratokat. Bár éppen jelen számunkban hozzuk az Orsz. Iroda e tárgyban írott közlését, mely szerint csak miniszteri utasításra eszközölhetünk anyakönyvi utóbejegyzést, mégis a *fővárosban* nem szállhatunk szembe a főpolgármesteri ily tartalmú leiratokkal. *Vidékre* nézve azt tanácsoljuk, hogy a *nem* miniszteriális valláscserét közlő iratokat haladéktalanul továbbítsák az Orsz. Irodához, miniszteri utasítás megszerzésé végett s erről udvarias hangú levélben értesítsük az átiró hatóságot.

Azonosítási eljárás.

Nemcsak híveink kerestek fel, hanem hatóságok is igen sokszor hozzánk utasítanak feleket, *utónév azonosítási bizonyítványokért*, sőt ily irányú írásbeli megkereséseket is kapunk. Nagy általánosságban azt

mondhatjuk, hogy egységes eljárást e téren nem követhetünk, sablont, bizonyítvány-formulát nem adhatunk, mert az esetek igen különfélék, csak *elveket* állíthatunk fel.

1. *Elsősorban is szem előtt kell tartani a belügyminiszterium mindenkori álláspontját; a miniszterium szerint nincs oly héber név, melyek teljes magyar aequivalense lenne.* Tehát soha oly bizonyítványt ne adjunk, mely azt igazolja, hogy pl. a héber Reubén magyarul „Rubén“-t „*jelent*“. (Valóságban a héber Reubén zsinagógái nevű egyén magyar utóneve egészen független héber nevétől.) A bizonyítvány csak azt igazolhatja, hogy a héber Reubén nevet *sokszor szokták*, a biblia fordítások mintájára, „Ruben“-nak átírni, illetve Ruben nevet visel a közéletben, akit „Reuben“-nak anyakönyveltek.

2. Viszont, ha nincs teljes érvényű héber — magyar aequivalentia, ebből következik, hogy bármely magyar utónévről állítható, hogy *megfelelhet* bármely héber névnek. Ha tehát összehasonlítunk két bizonyítványt, pl. az apa házassági bizonyítványát és a fiú születési bizonyítványát és azok *származási körülményei teljesen megfelelők*, csak éppen az előbbiben az apa Izsák, az utóbbiban Izidor, ez esetben adhatunk azonossági bizonyítványt, mely szerint: „hivatalosan igazoljuk, hogy a héber „Jicchok“ nevet néha Izsák, mások Izidor magyar utónévvel fordítják s a többi azonos származási adatból megállapítható, hogy a két személy azonos.“

3. Ha értelmelenül hangzó név szerepel az egyik bizonyítványban pl. „Paja“, a másikban Josefa, ily esetben a forma így hangzik: hivatalosan igazolom, hogy Josefa utónevűnek gyakran „Perl“ (helytelenül „Paja“) zsinagógái nevet szokták adni s így gyakori, hogy a „Perl“ (Paja) néven anyakönyvezett a közéletben Josefa nevet visel.

4. Ha az egyik bizonyítványban pl. Franciska szerepel a másikban Fáni, ez esetben megkeressük emlékezetünkben (a héber nevek listájában: Nachlasz Siv'ó) a kettőnek megfelelő héber nevet pl. Fége, Feige-t s a bizonyítvány így hangzik: Igazolom, hogy „Fege“ zsinagógiai nevet gyakran adják a Franciska és gyakran a Fáni magyar utónevűnek és így gyakori, hogy a Franciska néven anyakönyvezett a közéletben Fáni nevet használja és megfordítva.

5. Sokszor egymástól egész távol álló két névről azt állapíthatjuk meg, hogy a többi származási adata azonos. Pl. Bernát és János utónevűkről. A bizonyítvány így hangzik: Igazolom, hogy Benjámin héber nevet gyakran rövidítik Jáminra, s így előfordul, hogy a Bernát utónevű héberben a Benjámin nevet kapja, viszont a közéletben Jámin nevet Jánosnak változtatva viseli. Miután származási adatai teljesen egyeznek a két személy azonos.

6. Sokszor oly két név azonosságáról kell bizonyítványt adni, amely két nevet már az „Anyakönyvi utasítás“ 55. §-a is megemlíti. Pl. Ármin=Hermann. A bizonyítvány így hangzik: Igazolom, hogy az „anyakönyvi utasítás“ 55. §-a értelmében Ármin és Hermann nevek azonosak.

7. Külön megállapítás alá esnek az úgynevezett „*név összehangolások*“. Ugyanis gyakran adnak kettős héber nevet; olyan két nevet, melyek *csaknem* mindig együtt szerepelnek, pl. Benjámin Zeev, Juda Arje, Naftali Cvii, Zeev Wolf stb., viszont sokszor ugyanazon személynek egyik (pl.

születési) bizonyítványában Benjámin, a másik (házassági-)ban Zeév szerepel. Két név csak akkor hangolható össze, ha *azok már a bibliában is együtt szerepelnek*. Ily esetben azt igazolom, hogy a két név már az ősatyák nevében is együtt szerepel, de a közéletben néha elválasztják egymástól, jóllehet azonos a két név viselője. Nem lehet összehangolni pl. Juda és Zeév vagy Jisrael és Pinchos nevet.

8. *Személyazonosság alapját képezi az a tény, hogy mindkét okmányon a származási adatok, nevezetesen: a születés helye, ideje, a szülők neve teljesen egyezik és a születési anyakönyvi kivonaton nincs feltüntetve, hogy N. N. izraelitának ikertestvére lett volna!*

9. Minden ilyen bizonyítványra 1— pengős okmánybélyeg szükséges. Kiállítási illeték: P 250.

10. Újabb hatósági intézkedés szerint a II-ik zsidótörvényben foglalt igazolásokhoz bizonyítványok bélyegmentesek, kiállítási illetékük: P 1.— A kivonatokra reávezetendő: 7720/1939. M. E. számú rendelet értelmében bélyegmentes.

A konskripciókról.

Egy régebbi miniszteri rendelet értelmében a konskripciókból *nem szabad* kivonatokat kiadni. Az utóbbi választásoknál átmenetileg sok helyen elfogadták ugyan az ilyen bizonyítványokat, de a jövőben aligha tekintenek el a közismert miniszteriális intézkedéstől. Annál inkább követendő a pesti hitközség eljárása, melynek alapja az, hogy az anyakönyvvezető *levéltárnok* is. A konskripciókból való „kivonatok“ helyett „levéltári“ bizonyítványt adunk *(kétpengős okmánybéllyeggel)* ily szöveggel. Alulírott bizonyítom, hogy levéltárunkban elfekvő . . . számú, . . . évről való . . . jelzésű összeírásban a következő születési (családi) adatok találhatók: . . . Aláírás X. Y. anyakönyvvezető, levéltáros. A pecsét: hitközség levéltára.

(Folytatjuk.)

(K)

VALLÁSOS NEVELÉS

Kárpátalja.

Szentírásunkban az *ólóh* ige nemcsak a reális fölemelkedést jelenti: a völgyből a hegyre, az alacsonyabb vidékről a magasabbra, de az ideális fölemelkedést is: idegenből haza, más országból a Szentföldre. Fölemelkedés, *áljijóh* az út, akár alföldről, akár fennsíkról indulunk, ha a cél Palesztina. Fölemelkedés Egyiptom országából, a rabszolgaság házából. Fölemelkedés Assziriából, Babilóniából. Fölemelkedés az egész világból. Egykoron, eljövendő boldogabb időben: *vödlu midde sónóh vösónóh . . . fölmegy*, fölzarándokol majd minden nép Jeruzsálembe, hogy leboruljon az Örökkévaló előtt . . . (Zach. 14, 16.).

Amikor most visszatérek arra a néhány napra, amelyet a nyár folyamán Kárpátalján töltöttem, erre gondolok és ezt érzem. *Áljijóh*, fölemelkedés volt ez az út, nemcsak az Alföldről a Kárpátok fenyves-rengetegeibe, hanem ugyanakkor a mi nádszál-gyöngeségű zsidó életünkben kárpátaljai testvéreink cédrus-szilárd-ságú zsidó életébe. Azok közé a testvérek közé, akiknek lelkét ünnep- és imádságélmények töltik be vagy ősi — új héberség eszményei vonzzák, de akik

soha, semmilyen körülmények között sem gondolnak esküszegésre, hitehagyásra, testvérárulásra. És akiknek az érdeme annál nagyobb, mert megpróbáltatása, gondja és nyomorúsága olyan hihetetlenül, még a mi számunkra is hihetetlenül, súlyos

Ha akár az ungvári, akár a munkácsi várból széttekintünk, az egyik oldalon az Alföld tengersík vidékét, a rónák végtelenjét látjuk, a másik oldalon a Hegyvidéket, a Kárpátok vadregényes táját. Tájrাজzi egységek, nyelvek, vallások, dalok, szokások találkoznak itt össze. A római katolikus, református és evangélikus templomok mellett görögkatolikus és görögkeleti templomok emelkednek. Szerre a városban zsinagógák, bész hámidrosok, klauzok állnak. Az utcákon magyar szó uralkodik, de hallunk német, ruszin, orosz, jiddis és héber beszédet is. Találkozunk festői viseletű huculokkal és kaftános, harisnyás, félcipős chászidokkal. Honnan olyan ismerős ez a kép? Ilyennek képzeltem, ilyennek éltem át diákkoromban a Szent István elgondolta államot. A magyar ég és a magyar lobogó alatt, a magyar törvények és a magyar határok között találja meg minden idekerült fajta a maga szabadságát és boldogulását. Dolgozzék, gyarapodjék, imádkozzék, daloljon, örüljön, akkor fogja igazán megtanulni és megérteni, hogy ez a föld az ő hazája és ő ennek a hazának gyermeke.

Tájak, népek találkozásáról szólottunk az imént. Milyen érdekesen tükröződik vissza ez a találkozás a zsidóságban! Beszélgetünk és a 'beszélgetés' folyamán szellemtörténeti összefüggések világosodnak meg előttünk. Vallási árnyalatokról és intézményekről van szó: orthodoxiáról, chászidizmusról, jesiváról, chéderről, mikvéről stb. És megjelenik mint háttér és kiindulópont Németország és Lengyelország. Azután a beszéd az újhéber kultúra otthonaira térül: az ungvári és munkácsi héber gimnáziumra, a héber gyermekkertekre és elemi iskolákra stb. És feltűnik mint sugalló eredet és vonzó végcél Palesztina. Mégis egyszer csak azon vesszük észre magunkat: minden földrajz ellenére az előbbire mondjuk, hogy Kelet és az utóbbira, hogy Nyugat. Aminthogy minden történelem ellenére a jiddisre mondjuk, hogy régi és a biblia nyelvére, a héberre, hogy új, hogy modern és forradalmi. A zsidóság csodálatos egyedülvalósága mindenből elősugárzik és éppen az ellentmondásokban kristályosodik fel-fogható valósággá, igazsággá.

És — ha már erről van szó — siessünk megállapítani, hogy az a régi, átkos küzdelem, amely a múltban a kettő között feszült, önmagától megszűnőben van. (Ha átkos küzdelemről beszélünk, ez nem képletes beszéd: szörnyű átkokat mondtak itt egykor, böjtöltek és gyászoltak az Isten büntetése, a Sátán diadala, a munkácsi héber gimnázium miatt.) De talán nem is »önmagától« van mindez megszűnőben. Talán észrevétlenül, láthatatlanul az Isten kinyilatkoztatott és intéző szava érleli termését. A próféta szava, hogy el kell jönnie annak a napnak, amelyen Efráim nem vetélkedik Júdával és Júda nem ellenségeskedik Efráimmal. (Jes. 11, 13.) Még a történet szava, hogy a mindenkit egyaránt fenyegető és sújtó veszedelem is egységesít, amint Jákob fiaiból, Izráel törzseiből sem csak Mózes teremtett nemzetet, hanem a fáraó is...

Munkácson, hallom, a hitközség kiküldöttei már részt vettek a gimnázium hittanvizsgáján.

Pedig nézzük csak

meg kicsit közelebből az életüket, a küzdelmüket. Kárpátalja zsidó lakosságának legfeljebb egy negyedrésze az, amely jómódú vagy tisztességesen megél, a háromnegyedrésze vagy foglalkozás nélküli vagy a legnehezebb munkával keresi a legkisebb és legszárazabb kenyeret, mint földmunkás, favágó, kődörő, tutajos stb. Nemrég hangzott el — a kassai tanítógyűlésen — az a tragikus és borzalmas megállapítás: »A világ 16 millió zsidójának nincs annyi koldusa, mint a kárpátaljai zsidóságnak.« Láttam chéderekben és talmud-tórákban a pajeszos kis zsidó fiúkat. Meztelen lábukat lóbálták a pad alatt. Sápadtak, soványak, rongyosak voltak. De rekedő nyárban reggeltől estig a legszebb tanításokat tanultak és ha a jiddis magyarázatból valamit nem értettek, a melámmed, — hogy mindenké megértse — elmondta nekik magyarul is. (És ami igazán ösztönös megnyilatkozás: kihallottam az orvosi előszobába, amint egy pajeszos kisfiú, miközben a fülét kezelték, szivettépő hangon, magyarul siránkozott: anyuka, anyuka.) Láttam a földeken, az erdőkben, a városokban és a vízeken a verejtékező, dolgozó zsidó férfiakat és láttam őket szombaton, amikor »lerázták magukról a mindennapi porát«, amikor ünnepi ruhában és ünnepi lélekkel daloltak, tapsoltak, táncoltak: Isten előtt álltak.

»Örömmel szolgálták az Örökkévalót és újjongással járultak elébe«. (Zsolt. 100, 2.) Kit bántanak ők és miért kell bántani őket?

A héber iskolákat is fölkerestem. Vakáció volt, mégis sokat láttam.

Az *ungvári* gimnáziumban *Szerény* Béla szerkesztő, a kuratórium ügyvezetője fogadott. Végigvezetett az Ung partján épült, gyönyörű, modern iskolaépületen. A ragyogóan tiszta termekben kék-fehér csőbútorok állnak. A falakon lévő feliratok az iskola vallásos szellemét mutatják: **בני ציונות** **אמורי** **לכא** **ארי** **בית** **הספר** A sarkokban heverő kulisszák az iskola színielőadásainak bibliai hangulatát idézik: Jákob megkísértését, Ezékiel csontlátomását. A gimnázium munkáját héber gyermekkert és elemi iskola készíti elő. Ennek az elemi iskolának a munkájáról és stílusáról megkapó tanúságtétel a **הרציד** című könyvecske, melyet az iskola »bármicvójára« kaptak ajándékkul az iskola támogatói és barátai. Az iskola »fali-újságjának« anyagát találjuk itt együtt: kisfiúk, kislányok héber dolgozatait és verseit Erec Jiszróélról, az ünnepekről, az évszakokról, az iskolai és az iskolán kívüli életéről. Hadd álljon itt — ősi ünnepeink közeledtén — mutatoba egy kilenc esztendő kisfiú néhány sora a szukkókról, — az ő szukkójukról:

סכה יפה עלייך הננה,
 יבנה אכא שום בסנה,
 בוואו רעי וחוני,
 הראיחם כסכה זו ?!

A *munkácsi* gimnáziumban *Bakonyi* József, az intézet héber- és hittan-tanára kalauzolt. Hogy a hébert és a hittant ugyanaz a tanár tanítja, maga is jelkép: a régi és az új egybefonódásának, a zsidó szellem mindvégig való egységességének jelképe. *Bakonyi* szombat délelőttre, isentisztelet utánra behív három diákot az iskolába. Héberül kérdezi őket latinból, földrajzból, matematikából és mindenféle iskolán kívüli dologról, ők pedig héberre fordítják a latin mondatot: *discipuli in classe sunt*, héberül sorolják fel Magyarország tájait, héberül számolják ki, hogy ha tíz pengővel kimennek a piacra és ott vesznek öt kiló almát meg öt kiló barackot. Azután héberül beszélnek szüleikről, testvéreikről, kirándulásaikról, héberül köszönnek el és héberül beszélgetve indulnak haza. A magyar után a héber valósággal második anyanyelvükké lett. (Az embernek

szinte arra kell gondolnia: ahogyan mindakét szülönket, édesapánkat és édesanyánkat, egyformán szeretjük és vonásaitak önmagunkban egyformán viseljük, úgy ezeknek a gyerekeknek is anya- és apanyelvük a magyar és a héber.)

Az ungvári iskolákat a *Jawne* szervezet, a munkácsiakat a *Kárpátaljai Zsidó Iskolaegyesület* tartja fenn, de ez az utóbbi héber elemi iskolát tart fenn Szolyván, Beregszászon, Toronyán, Huszton és Szöllösön is. *Toronya* — ez külön büszkesége a munkácsi cionistáknak. Régóta áll az iskola, a gyerekek tanítóiktól, a szülők gyermekeiktől tanultak meg héberül — és most már mindenki tud. Ha kiránduló-autónkkal megállunk Toronyán, a »héber faluban«, kiszállhatunk és az első zsidóval, akit meglátunk, héber beszédbe elegyedhetünk.

•

E helyen csak röviden foglalhattam össze azt a rengeteg benyomást, amellyel Kárpátalja zsidó élete a lelkemet teleszórta. Most befejezésül még csak egy szerény szavam és egy szerény kérésem van. Magyar haladó rabbi számára kimondhatatlanul érdekes, tanulságos, megragadó és *megerősítő* a kárpátaljai zsidóság fölkeresése. Tudom, általában azt hiszik, Kárpátalja orthodox, chászid közösségei fanatikusan, haragosan elzárkóznak a haladó-zsidó látogatóktól. Tanúsíthatom: ahol jártam, mindenütt kedvesség, figyelem, szeretet fogadott.

A mellett pedig és addig is: *minden erőnkel támogassuk azokat a mozgalmakat, amelyeket a magyar zsidóság hívatottjai a kárpátaljai zsidók, a kárpátaljai zsidó gyerekek és a kárpátaljai zsidó kultúra fölsegítésére megindítottak.*

Budapest,

Dr. Vidor Pál.

Pedagógiai és továbbképző tanfolyam a Rabbiképzőben.

Az Országos Rabbiképző Intézet az elmúlt tanév befejezésekor részben a rabbiképző legfelsőbb évfolyamai, részben fiatal rabbik pedagógiai és gyakorlati továbbképzésére tíz napos tanfolyamot rendezett. Közel 20 előadás hangzott el; háromféle irányuk: pedagógia, hitközségi ügykezelés, gyakorlati lelkészkedés. A tanfolyam bevezetője kíván lenni a később tanévenként rendezendő pedagógiai és gyakorlati továbbképzésnek.

Dr. *Gultmann* Mihály rektor nagyobb hallgatóság előtt megtartott bevezető előadásának, valamint dr. *Benoschofsky*, dr. *Kandel*, dr. *Pásztor* és dr. *Bakonyi* előadásainak vázlatát legközelebbi számunkban közöljük.

Pedagógiai alapfogalmak. (Dr. Cseh Arnold.)

Az *Uj Iskolamozgalom* elveit alkalmaznunk kell a hit- és erkölcsstan oktatásában is. Alapvető fontossága, hogy nevelő-tanító munkánk középpontja a növendék, akinek fejlődését igyekszünk előmozdítani. A tanuló ne csak receptív munkát végezzen, hanem önálló tevékenységével aktív módon vegyen részt a tanítási processzusban. A hitoktatás természetének megfelelően különösen kell kihangsúlyoznunk az értelmi képzés mellett: az érzelmi képzést és akaratra való hatást is. A tanítás alakja: a természetes beszélgetés. — A beszélgetéssel lehetőleg a növendékek élményein alapuljanak. — A növendékek kérdései igen fontosak. — Mind az anyag kiválasztásában, mind a módszerben tekintetbe kell vennünk a tanulók életkorát. — Az alkalmyszerű tanítások roppant élénkek. — Az időszerűség elve állandóan szem előtt tartandó. — Vegyünk be minél több örömet a tanításokba. A szellemi munkán kívül juttassunk nagy szerepet a kézimunkának is. — Ahol csak lehet szemléltessük a valóságot — valóságban. — Nagy segítséget nyújt a tanító számára a táblai rajz is. — Ne keressünk állandóan logikumot a tanításokban. — Nem kis teológusokat akarunk nevelni,

hanem hívő és cselekvő, jámbor, istenfélő embereket. — Döntő fontosságú a tanító egyénisége. — A tananyagot ne szakok szerint, hanem együttesen tanítsuk. (Gesamtunterricht.) — Az egyházi énekeknek jelentős szerepe van. — Ifjúsági istentiszteleteink ne legyenek mesterkéltek. — A tanmenétkészítésnél a helyi viszonyok tekintetbe veendők. — Állandóan tartasuk szem előtt a növendékek életkorának megfelelően a vallásos nevelés fokozatait. A vallásos nevelés fokozatai: az érzelmek foka, a cselekedetek foka és a belátás foka. — Általában arra kell törekednünk, hogy nevelőmunkánk valóban növelés, azaz fejlesztés legyen. (Nevelés = növelés, v. ö. héb: רבן, רבני, רב רב »sok«; lat: magister mag-is, mag-nus.)

Egy óra a munkaiskolában. (Dr. Cseh Arnold.)

Minden tanítási órára készülnünk kell két szempontból: tárgyi és metodikai szempontból. Az első azt jelenti, hogy magunk teljesen tisztában legyünk a tanítandó módszeres egységgel. A második szempont pedig azt írja elő, gondoskodni kell arról, hogy a növendékeknek megfelelő élményeik, tapasztalataik és ismereteik legyenek. Szemléltetések, kirándulások és könyvek egyaránt felhasználandók erre a célra. Magunk pedig átgondoljuk a tanítás felépítését.

Az óra azzal kezdődik, hogy a növendékek beszámolnak arról, hogy miképpen oldották meg a múlt órán felvetődött problémákat, azaz arról, hogy ki milyen munkát végzett. A beszélgetés folyamán a tanulók kiegészítik, kijavítják és kiegészítik egymás tapasztalatait. A tanító lehetőleg a háttérben marad. Ő csak akkor szól bele a vitába, ha az múlhatatlanul szükséges. A közös munkában az egész osztály részt vesz. A tárgyi cél mellett állandóan domborítsuk ki a nevelési célokat is. A növendék szorgalmát nem annyira a tudás, mint inkább a munkában való részvétel jelzi. Ha egy probléma megoldást nyert, akkor arra törekszünk, hogy az immár biztos ismereteket rendszeresen állapítsuk meg, azaz a tanultakat összefoglaljuk. Azonban nem elégszünk meg azzal, hogy a tanulók az ismereteket elsajátították, hanem gondoskodni kell arról is, hogy azokat a gyakorlati életben alkalmazni is tudjuk.

Ez a gyakorlati alkalmazás az ismeretek kimélyítését jelenti.

A megbeszélés és a gyakorlati alkalmazás folyamán ismét új problémák vetődtek föl, amelyek a következő óra célkitűzései. Ezeket a célokat a növendékek ismét öntevékenység révén (esetleg csoportonként más-más célt) maguknak kell otthon megoldaniuk a tanító útastításai és módszeres tanácsai alapján. Az eredményről a következő órán számolnak be.

Roppant érdekesek ezek a beszámolók. Igen elmemozdították a beszélgetésekhez fűződő viták. Az ismeretek áthatják a tanulók egész lelkületét. Élmények, szellemi és fizikai munka eredményei. Általuk jobban megismerjük a növendékeket és egyéniségük alapján arra képesítjük őket, hogy életfeladataikat majdan megoldhassák.

Istentisztelet, imafordítás. (Dr. Fényes Mór.)

A jelen viszonyok között a zsidó hitélet minimuma, de egyben, sajnos, maximuma is az istentisztelet. A zsidóság szíve az imakönyvben lüktet és ezért ide kell átmentenie a hitoktatásnak a zsidó vallási és a történeti értékeket. Az imakönyv ma »Kolbó«-vá lett. Tanításánál tehát vezérlő szempont legyen, hogy *érzületi* alapon mutassuk be, ne pedig, hogy héber nyelvi gyakorló könyvvé alacsonyítsuk. Az imaszövegből keressük ki mindenekelőtt a benne mélyen rejlő *vallásos eszmét* vagy *bibliai vonatkozásait* és *erkölcsi irányítását*. Ilymódon az a legcélrányosabb *összefoglalásává* és *megrögzítésévé* lesz az összes vallástani ismereteknek. Módszere ennek megfelelően csak deduktív lehet; a szakasz egészéből

a mondatokra és kitételekre haladó, ennek nyomán térhetünk ki a bibliai utalásokra: pl. »a kéz miatt, mely lesújtott a szentélyedre«. (Nebukadnecár, Titus).

Az imakönyv fordítása tehát több tekintetben eltérő lesz a bibliafordítástól. A fordítás itt megelőzi a szóelemzést. Tekintve pedig, hogy laikusok ajkaira adjuk, a szóhűséget alá kell rendelnünk az érthetőség, az *összejuggés*, az *apologetika* stb. *szempontjainak*, mindenekelőtt pedig az ima szentségének, melyet már az imaszerző is szemelőtt tartott a bibliai idézetekkel szemben. Így pl. »Mily szépek sátraid« (a templomra értve), »venakké« (ellentétben venakké ló jenké-vel). A »Ne vigy minket sem bűnbe...« helyébe az imaszerűség megkívánja, hogy »ne essünk sem bűnbe...« fordítást. Ismertettem »Ifjainkkal és Öregeinkkel« c. imakönyvem számos ilyen inverzióját.

A hit- és erkölcsstan anyaga. (I. rész.) (Dr. Havas Manó.)

A hit- és erkölcsstan szoros értelemben vett anyagát a Szentírásban közölt hittételekben és erkölcsi törvényekben találjuk. Tágabb értelemben a vallásoktatás mind a négy tárgya — bibliai történet, Biblia- és imafordítás — túlnyomó részben hit- és erkölcsstani anyagot tartalmaz. Ennek az anyagnak kiválasztása képezi a vallásoktatás célját és főfeladatát. A vallásoktatás lényege ugyanis nem vallási ismeretek közlése, hanem valláserkölcsi nevelés. Nem a tanulók értelemi képességének növelésére törekszünk, hanem vallásos érzésük felkeltésére és ébrentartására; az istenfélő, erkölcsös, zsidó vallásos életmódot akarjuk velük megismertetni és megkedveltetni. — Első előadásomban a bibliai történet hit- és erkölcsstani (röviden: vallástani) anyagát és módszeres feldolgozását ismertettem.

A Biblia történeti könyvei, bár főtartalmukban Izráel népének történetét adják elő, jelentőségüket a bennök foglalt valláserkölcsi eszméktől nyerték. A Biblia a valláserkölcsi tanításokat történeti keretbe foglalva, történeti képekben közli. A bevezető fejezetben (a világteremtéstől Ábrahámig) vallásunk főszeméit: Isten mindenhatóságát, jóságos gondviselését, igazságosságát és szeretetét szemlélteti. Az ósatyák és a későbbi kiváló egyéniségek (bírák, próféták) történetében az istenfélelem és erkölcsösség mintaképeit, az Egyistenhit úttörőit és elszánt harcosait vonultatja el szemünk előtt. Izráel népének történetében az a vallástani vezéreszme vonul végig, hogy Isten a népek sorsának igazságos intézője. Izráel az Egyisten-hit őrzője és terjesztője. Az egyiptomi szolgaságtól kezdve a pusztai vándorlás, hofoglalás és nemzeti önállóság *viszontagságos* eseményein keresztül lassan, fokozatosan nevelődik papi hivatására, míg végül a babyloni fogság után tudatos hírdetője lesz az Egyistenhítnek.

A vallástani anyag módszeres feldolgozásánál a következő irányelveket kell szem előtt tartani. A Biblia nem az iskolai ifjúság számára készült tankönyv. Egyszerű, közvetlen elbeszélő stílusával megragadja és leköti ugyan a gyermek érdeklődését, de nagyon gyakran bonyolult szerkezetű, homályos, hézagos szöveget nyújt; kronológiai sorrend és logikai összefüggés híján, pszichológiai indoklás nélkül tárja elének az eseményeket. Ez oknál fogva a Biblia szövegét — akár héber, akár magyar nyelven — csak a vallástani feldolgozás után szabad elolvasatni a tanulóval. Mellőzendő a sok antropomorfizmus. A csodás elem túltengése a mese színvonalára degradálja a bibliai történetet. — A tanuló kezébe egy válogatott szemelvényeket tartalmazó ifjúsági Bibliát kell adni, mely az eredeti szöveget lehetőleg híven visszatükröző — a köztudatba áment szólásformákat, jellegzetes kifejezéseket, szállóigéket hű fordításban közlő — de egyéb tekintetben *szabad fordítás* legyen.

Hogyan ismertessük a hagyományos irodalmat? (Dr. Kálmán Ödön.)

A biblia állandó tananyaga a középiskolának, a hagyományos irodalom nem. A talmudot nem, csak a talmudról taníthatunk. Ennek oly módon kell történnie, hogy minél jobban megismertessük a talmudi etika szellemét. A talmudi *alapelveket* kell megtalálni és jellegzetes példákkal bemutatni. A alapelvek a talmud ezer évén át azonosak. A talmudi szellem alapelemei: az aktív lelkiélet széppé formálása, a vallásnak az életbe átvitele, a közéleti tisztaság elve, a családvédelem, optimizmus, a tudás szeretete, az emberi élet szentsége, felnőttek tankötelezettsége, tekintélytisztelet, vélemény szabadság stb. Ezeket bő példákkal kell illusztrálni. Majd a talmudi anyag technikai egybegyűjtéséről kell a mai olvasó embernek megfelelő képet adni. A talmudról, mint könyvről, terjedelméről, kiadásai számáról, kéziratairól, első nyomtatásáról kell összképet adni.

Mi a célja a modern hitoktatásnak? (Dr. Kohn Zoltán.)

Vallásérkölcsi jellemképzés. Ebben zsidó értelemben két mozzanat van. Egy hitbeli és egy szociális mozzanat. A pedagógus feladata tehát egyrészt ráébrésztetni a gyermek lelkét arra az összefüggésre, amely közte és az Istenség között áll fenn, vagyis felfakasztani és céltudatosan fokozni a szomjúságot, a sóvárgást, a Végtelen: Isten iránt, másrészt megerősíteni benne a közösségi érzést, amely zsidó testvéreirez fűzi.

A konzervatív miliőben nevelődő gyermekben is megtaláljuk ezt a két mozzanatot. De míg itt a vallásos nevelést a zsidó kultúra értékeinek a megismertetésén kívül a gyakorlat: a vallásos életvitel, a hagyományhű szellemtől áthátott szülői ház támogatja és vállalja át oroszlánrészét a vallásos nevelés feladatának, addig a modern városi hitoktatás magára hagyatva küzd a szülői ház közönyével, az idegen és vallásellenes benyomások, a félreértett természettudományos kultúra istenellenességének romboló hatásával.

Éppen ezért a jelszóvá sekélyesedett érzelmi nevelésen túl, amely a modern hitoktatás terén a vallásos gyakorlat hijján pusztá prédikálás, a nevelés legfontosabb kellékét: a praktikumot a zsidó kultúra értékeinek a felmutatása, megismertetése, megbecsültetése és megszerettetése pótolhatja. De a zsidó kultúrának csak az a része használható föl a vallásos nevelésben érzelmi, értelmi és akarati jellemképzésre, amely »kultúra«-értékén túl »művelődési«-értékké, művelődési ideállá válik. A szelekciót Kerchsensteiner »Axiom der Kongruenz« elve alapján kell végrehajtanunk. E szerint kell tehát bizonyos mértékig átalakulnia a modern hitoktatás tanítás-anyagának is. A héber nyelv mint a hitoktatás másodrendű, betűző feladata, gondolatördelő, alantas szerepéből elsőrendű feladattá lép elő. A héber nyelv a Biblia és az imakönyv tanítása szolgálatában mint a zsidó közösség életének első és közvetlen manifesztációja, mint a zsidó szellem objektivációja, mint a zsidó népléleknek reális formája, mint a közösségi érzésnek és közösségi életakaratnak igazi kifejezője a zsidó művelődési ideál középponti anyagává magasztosul.

A héber nyelv tehát a kultúra-terjesztő zsidó szellem egyik formája. E szellem történetét kell tanítani a zsidó történetnek. Hiszen az államiság megszünte óta a zsidóság története nem egy politikai értelemben vett népi egységnek, hanem csak a zsidó szellemnek a története. De ez a történetírás nem zárulhat le a múlt szellemi értékeinek nyilvántartásával, hanem bele kell torkolnia a mába. Rá kell mutatni a zsidó történet tanítása során arra is, hogy mit

teremtett napjainkig és mit teremt napjainkban az egyetemes európai kultúrában a zsidó szellem, tudomány és művészet terén is. A zsidó irodalom történetének a tanításban pedig a múlt irodalma mellett a jelen zsidó irodalma is helyet kap.

A zsidó kultúra értékei így válhatnak csupán művelődési értékekké, melyek között, a legeredetibb alkotása a zsidó szellemnek: a zsidó vallás, mint közép-ponti művelődési ideál foglal helyet.

Ezeknek a kulturális értékeknek a felmutatása által eszmél a zsidó fiatal-ság arra, hogy a zsidó kultúra élő- eleven része az emberi szellem történetének. Itt szereti meg önmagában azt, ami a legeredetibb és legirigyeltebb benne: a saját kultúráját. És így születik meg a kultúra szeretetén keresztül a zsidó kultúrát-teremtő közösségnek a szeretete és megbecsülése: a közösségi érzés, a kollektív értéktudat, melyből akaratlanul is felfakad az egyén értéktudata, vagy népiesen: önérzete.

Ennek az egyéni értéktudatnak statikus-irracionális tartalma: a hit, dinamikus-szociális rugója: az öntudat, népszerűen: a zsidó erkölcsi jellem. Ezt elérni: a modern vallásoktatásnak célja.

Hitoktatás és cserkészlet. (Dr. Vidor Pál.)

I. Az 1922-i párizsi cserkészkonferencia kimondotta, hogy az a mozgalom, amelynek törvénye és fogadalma nem tartalmazza az Isten iránti hűséget, nem nevezheti magát cserkészletnek. Egy kiváló külföldi cserkészíró pedig azt írja, hogy a cserkészlet nem konfesszionális és nem interkonfesszionális, hanem *iuxta-konfesszionális* mozgalom; kereteibe belevonja a fiú vallási életét és annak — a nélkül, hogy egyik vagy másik valláshoz kizárólagos módon kapcsolódnék — újabb indítékokat kölcsönöz. Ezen az alapon kell foglalkoznunk témánk egyik oldalával: hitoktatás — helyesebben: *hitre való nevelés — a cserkészletben*. A cserkészképzés hazánkban a Magyar Cserkészszövetség szabályzata szerint történik; ezt a szabályzatot — a Szövetség hozzájárulásával — a zsidó csapatok és a vegyes csapatok zsidó cserkészei számára zsidó vallási útmutatásokkal egészítettük ki. Ennél az elsősorban értelmi nevelésnél azonban még fontosabb az érzelmi hatás: a közös imádságok, ünnepek, avatások, istentiszteletek, táborúzek lélekformáló ereje. (Csak egy példa. Sevát hó 15-ét, lát bóaumert a hivatott cserkészvezető fia számára valóságos zsidó cserkészünnepekké alakíthatja.)

II. A cserkészkönyvek gyakran szembeállítják a pap, tanár — tanítvány és cserkészvezető — cserkész viszonyát. A különbség — főleg mivel a cserkészlet-hez való csatlakozás önkéntes, nem kötelező — valóban fennáll. Meg kell azonban próbálnunk a cserkészpedagógia eredményeit, előnyeit papi, tanítói munkánkban a cserkészmozgalmon kívül is alkalmaznunk. Ennek kifejtése témánk másik oldala: *cserkészpedagógiai módszerek a hitoktatásban és a zsidó ifjúsági munkában*. Egy-két példa talán megvilágíthatja elgondolásunkat. Tanítványaink próbáljuk *őrsi szellemben* nevelni: egy-egy iskolai osztály tagjai menjenek el egymás bár-micvéjára, külön padot foglaljanak el a templomban, együttes feladatokat vállaljanak és hajtsanak végre. (pld. *jád*-ot vegyenek a zsinagógának, színdarabot adjanak elő az ifjúsági biblia-gyülekezetben stb.). Tanítványaink érezzék azt, hogy *tudásuk az életet szolgálja*. »Legyenek aktív cselekvők, nem tanítások passzív befogadói.« (Baden-Powell.) Amint a cserkészek örömmel tanulják meg a térképjeleket, főzést stb. az első egésznapos kirándulás, tábor stb. kedvéért, úgy tanítványaink *örömmel tanuljanak hittant, hogy azután tudjanak szombaton tórához járulni, chanukkakor gyertyát gyújtani, ifjúsági istentiszteleteken hetiszakaszt magyarázni, kisebbeket — pld. az ünnepi cso-*

korral — imádkoztatni stb. (Tisztség, megbízás, önértet, önállóság, felelősségtudat, romantika stb.)

[E kérdésről szóló írásaim tartalommal töltik ki a fenti vázlatot: A zsidó cserkész első próbája. (Budapest, 1938, szerző kiadása). A cserkészlet a vallásos nevelés szolgálatában. (M. Zs. Sz. XLVIII. 58—60.) A zsidó cserkész vallási ismeretei. (M. Zs. Sz. L. 164—168.) A zsidó cserkészlet. (Budai Ifjúsági Csoport V. Évkönyve. 35—45.)]

A chevra kadisák szerepe a hitéletben. (Dr. Endrei Henrik.)

A chevra kadisák az élők és holtak iránti szeretet munkáját végzik. Már ezzel is a vallás szolgálatában állanak. Ám egyebekben is van alkalom a hitéletet őrizni. A szertartások elvégzésében mindenkor a hagyományok konzervatív megőrzését követik s felmerülő esetekben a rabbinátus döntését kérik. Sokszor azonban, mint a sírkert tulajdonosai, közigazgatási eljárások körébe juthatnak, ilyenkor féltékenyen kell őrizniük a *halott* hagyományos szellemben vett — *jogát*. Egyetlen példa feltárja e kérdéskomplexumot. X. város előljárósága megadta az engedélyt arra, hogy a zsidó temetőben fekvő zsidó halottat a család exhumálja és a nemzsidó temetőben fekvő gyermeke mellé, családi sírboltba átvihesse. A chevra fellebbezést jelentett be s így az ügy a belügyminisztériumba, onnan a kultuszminisztériumba került. A minisztérium úgy érvelt, hogy a halott a családé s a halottnak tisztelete és bizonnyal családi érzése is azt kívánja, hogy a családi sírboltban legyen örök nyugovója. A chevra ezzel szemben kifejtette, hogy van a halottnak egyéni joga is. Ha egész életében zsidó volt, a zsidó közösségben akart maradni, bár gyermeke már akkor is kitért. Ő ragaszkodott vallásához, az ő *joga* a közösség megválasztása, — tehát halálában is érvényes e jog. — Ugyanígy kell védeni a jogot, amikor idegenben hal meg valaki s a család nem akarja engedni, hogy az ottani chevra foglál, közzék vele, hanem azonnal koporsóba akarják tenni s elszállítani. A halott *joga*, hogy mindazt megkapja koporsó előtt, ami a zsidó vallás törvényei szerint neki jár.

A magyar zsidók közjogának jelentősége. (Dr. Munkácsi Ernő.)

»A magyar zsidók közjoga« még röviddel ezelőtt jogi szempontból nagy ellentétet magában rejtő kifejezés volt. Miután egészen a legutóbbi időkig, az emancipációs korszakban, a zsidó vallású magyar állampolgárok és a nemzet többi tagjai között *semmiféle jogi különbség* nem volt, tulajdonképpen a »zsidók közjogáról« *sem lehetett beszélni*. Ha mégis használták ezt a kifejezést, akkor ez alatt a magyarországi zsidó *felekezetre* vonatkozó jogszabályok összességét értették, továbbá azokat a szabályokat, amelyek *magának a felekezetnek*, mint egyetemnek belső életét szabályozták. Ezek azonban nem a »zsidók közjogát«, hanem egyházi, vagy felekezeti jogot jelentettek. Ennek a kifejezésnek használata abból az anachronizmusból származott, hogy *az emancipáció előtt* tényleg volt a zsidóknak külön közjoga, mert abban az időben az ország különböző területeire, sőt a különböző területekre is, más és más jogszabályok vonatkoztak. Ma sajnos, megint kialakult egy új joganyag, amelyet *már jogosan lehet a magyar zsidók közjogának nevezni és ez: a két zsidótörvény*.

Régi hibája a zsidó életnek, hogy a rabbikar szerepe háttérbe szorult. Ennek egyik oka az, hogy a rabbik nincsenek kellően kiképezve a jogi fogalmakkal kapcsolatban. Ennek a rabbikarnál mutatkozó nagy hiánynak súlyos hatásai végeredményben a zsidóság egyetemét károsan érhetik és bizonyos fokig

talán hozzájárult e hiány a zsidóság jelenlegi szomorú helyzetének előidézéséhez is. A legjobban szervezett egyház, a római katolikus, már évszázadok óta elérték felismerte azt a gyakorlati tapasztalatot, hogy az eredmények első feltétele a tökéletes organizáció és ezért a katolikus papok nevelésében elsőrangú szerepet játszik az egyházjog. A mi felekezetünk gyengeségének egyik oka az is, hogy a rabbikar nem tudta elfoglalni az őt megillető helyet a hitközség életében és olyankor, mikor a világi és egyházi vezetők jelenlétében a felekezet elsőrangú kérdései forogtak kockán, a rabbik csak fenntartással és ingadozva fejezték ki véleményüket, miután jogi kérdésekben járatlanok voltak. Pedig az előbb említett két joganyag ismerete szinte nélkülözhetetlen a felkészítet vezetni hivatott rabbik számára.

Ha az első joganyagot nézzük, itt ismerni kell a neológ, orthodox és statusquo hitközségekre vonatkozó szabályokat, a hitközségek keletkezésének módját, az adóhozzájárálásra vonatkozó szabályokat, az országos irodákkal kapcsolatos rendelkezéseket, a felekezeti iskolák létesítésére, a vallásoktatásra vonatkozó összes szabályokat és rendelkezéseket és a hitközségek anyagi vonatkozású szabályait stb. E címek már magukban hordják a feleletet is, hogy miért van szükség ismeretükre. De ezeken felül ismerni kell ennek a hatalmas és az életviszonyok megváltozása következtében egyre fejlődő joganyagoknak, módosító, kiegészítő és magyarázó rendeleteit is. Idekapcsolódik még számos más kérdés is, pl. a hitközségi tiszviselőkre vonatkozó rendelkezések (tiszviselő alatt a honoris causa tisztségeket és a rabbikart is értve), a zsidó anyakönyvvezetés szabályai, — melyeknek életbevágóan nagy jelentőségét az elmúlt hetekben tapasztalhattuk, — a pászkagyártással, kóserhusvágással kapcsolatos rendelkezések stb.

Az 1935. évi kongresszus egy új statutumot alkotott, mely ezekre a kérdésekre vonatkozik és melynek rendelkezései — bár a hatóság nem hagyta jóvá — egyrészt átmentek a gyakorlatba.

Ami a másik joganyagot illeti, ezzel kapcsolatosan a legkülönbözőbb helyeken gyakran lehet olyan nyilatkozatot hallani, hogy a zsidóság jogi helyzetére vonatkozó érvek nem számítanak semmit, a zsidóság joga el van temetve, erre nem lehet hivatkozni és tényleges erőnkön kívül semmi másra nem számíthatunk. Ez a felfogás ilyen formában helytelen, mert annak ellenére, hogy a jogegyenlőség megszűnt, mindig hivatkozni lehet és kell azokra a jogszabályokra, amelyek a zsidóságnak, mint felekezetnek egyenjogúságát illetik. A magyar nép igazságos és jogtisztelő és történelmi példák alapján ez bizonyos reményt keltethet. Vannak jelenségek, melyek azt mutatják, hogy a zsidó felekezetnek, mint ilyennek helyzetében változás nem állott be. Erre a zsidótörvény nemcsak hallgatólag, hanem kifejezetten is hivatkozik, pld. amikor megállapítja, a zsidók közhivatali képtelenségét, ezt a zsidó felekezet tiszviselőire nem vonatkoztatja, — továbbá, hogy a felsőháznak változatlanul tagja marad a két rabbi stb. Ez azt mutatja, hogy a második zsidótörvény alkotói nem törekedtek a felekezetnek, mint ilyennek jogállását érinteni.

A jogszabályoknak egyszerű ismerete azonban nem elégséges, mert azokkal élni csak az tud, *aki elméletükkel is tisztában van*. Mint ahogy a középkorban a hitvitázók csak akkor tudták megállni helyüket, ha kellőképpen ismerték a latin nyelvet, ugyanúgy ma a zsidó papnál is szinte nélkülözhetetlen, hogy az előbb említett jogszabályokon felül, ezek előzményeit, fejlődését, továbbá a közjog, közigazgatás, egyházjog elméletét és szerkezetét is ismerje.

Egy zsidó teológus számára mindezeknek ismerete éppenséggel nem lényegtelen, mert a mi nehéz viszonyaink között ez ad neki erőt hivatása betöltéséhez, ez ad reményt arra, hogy a fennálló tételes jog és igazsággal összhangzásba fog kerülni.

A rabbi szerepe a liturgiai élet irányításában.

(Dr. Friedman Dénes.)

A liturgiai élet irányítása az ügy komolyságába vetett nagy hitet igényel, mert a modern élet ávaudó oszlopa csak ebben nyilvánul. A liturgia tekintélytiszteleten alapszik és két erővonalból ered. A hagyományból és a rabbi szavából. A hagyományt helyi átütő szokás határozza meg; a rabbi szava e téren megfellebbezhetetlen. Bizonyos kereten belül tehát rögzített terrénumon mozgunk, azon túl szabad a mozgás. Nagy fontosságú, hogy az irányító rabbi *mestere* mily szokásokat követett. Mert a tanítvány e téren mindig teljességgel mesterét követi. Ha a helyi gyakorlat és az egyéni neveltetés között kollízió támad, annak kiegyenlítése nagy tapintatot és körültekintést igényel. Szükségszerű tehát, hogy a mi intézeti megneveltségünk rítusbeli irányításul is szolgáljon. A gyülekezeti iskolákban, helybeli rögzített rítusnak kell irányadónak lenni. A messzekerült ember nosztalgikus hazavágyódása, jórészt liturgiai emlékekből táplálkozik. Természetesen kevés emlék: megengedhető; sok: visszatetszővé válik. Különösen nagy gondot kell fordítani régi papok, hivatali elődök tikkunim-jainak tiszteletbentartására. A liturgiai döntés nem beszéd szerep, hanem egyéni. Kiállító hiány, hogy nincs rabbinikus kézikönyv, mert általa a sokféleségben arányos középutu gyakorlat fog kialakulhatni.

Rabbinikus döntvények a modern rabbi működésével kapcsolatban. (Dr. Kálmán Ödön.)

Működő rabbi érzi, hogy a s'eloth u'thsuboth jelentősége nem szűnt meg. Az élet új kérdéseket tár elénk. Számban kevesebbet, de jelentőségben súlyosakat. Házassági, temetési, anyakönyvelési, közigazgatási kérdéseket. A p'szak jogosult minden korban: chadosim gam j'sonim (Én. é. 7, 14.) magyarázata szerint a későbbieknek is megadva a döntés joga (Midrás u. o.). A talmud is megemlíti, hogy három helyen a halacha megváltoztatta a szövegparancsot (Szóta 16a). A felfedezések új döntéseket kívánnak. Ilyenekről is tesz említést a talmud (Erubin, 21b). Rambam nyíltan hírdeti, hogy ő dönt új kérdésekben (Perus Hamisnajtóh Jeb. III. 8.). — A döntésben legyen elvszerűség, következetesség. Ha nem tudunk azonnal dönteni, ne resteljünk időt kérni a kérdés tanulmányozásához. — Minden ünnep előtt tanuljuk át a vonatkozó Sulchan aruchi fejezeteket. Válasszunk ki egy-egy kiváló tekintélyt s utána igazodjunk. A régiek közül a Baer Hetev, az újak közül a M'lamed l' hauil megbízhatók. — Ne akarjunk mindig szigorúbb felfogást követni. — Községi előklők kedvéért nem szabad meggyőződés ellen dönteni. Inkább veszítsünk barátot, mint papi lelkiismeretet. Tapintatosan járjunk el még a helyi abuzusokkal szemben is.

Az új idő hittani könyve.

Az idő korbácsütéseit elszenvedni sorsadottság, sokakra nézve hősi halál túlélése »sírva tallózással«, de hogy a jövő még mártírkoszorút fonjon belőlük fejünkre, kell, hogy mi szenvedésünk alatt is *okulással alapozzuk meg a jövőt az új nemzedék lelkületében.* Bármint alakuljon is az új helyzet, számot kell vetnünk az ifjúságnak, mely főképp az ipariskolákat fogja ellepni, oly *lelkiségével*, mely már nem azonos az eddigivel, hanem vallási tekintetben is *gyakorlatias, rövidlélekzű, célratörő*, nem engedi magát filológiai kedvtelés hullámain ringatni, hanem *a ma problémáinak* meghányás-vetését követeli a vallásantától. Nem honorálja többé azt a historizmust, mely csak a múlt dicsőségén elősködött és mindig csak arról regélt, mi volt, mikép fejezte a zsidóság érzés- és gondolatvilágát irodalomban, hanem elvárja a hittanítás szerveitől, hogy egy-egy fénysugárral arra világítsanak, *mit kell nekünk, a ma embereinek* hinnünk, illetve tennünk, hogy az életben mint hagyományainkon kegyelettel csüggők, megálljuk helyünket.

Sajnálatos volt eddig, hogy a teológiai gondolkörbe begubózott vallás-tanárok a magukkal hozott hittudományi podgyász továbbadásában kevésbé gondoltak az oktatás művészetével, az anyagfeldolgozás módszerével, célirányosságával, mint annak nyersanyagával. *Munkácsi Bernát* tanfelügyelő fölismerete a dolog visszásságát és mindig hangoztatta, hogy szivesebben lát a katedrán jó pedagógust teológiai tudásbeli fogyatékossgal, mint tudományban remekelő teológust, ki ügyetlen és tapintatlan pedagógus. *Kármán Mór* pedig első intelemként azt intézte a növendéktanárokhöz, hogy mindenekelőtt felejtsek, amit az iskolában tanultak, újólag építsék fel maguknak a tudományanyagból a nevelés és oktatás célját szolgáló épületet.

Erre vezethető vissza az a sajnálatos tény, hogy a középiskolából kikerült növendékeink mindazokban a kérdésekben, melyek az élet és a vallás összecsapása alatt eléjük merednek, orientáció hiányában az élet karjaiba vetik magukat és a vallásos megfontolásokat elrebbentik maguktól. Kiegyezésről ugyanis nem hallottak az iskolában, arra nem gondolnak, hogy a szombat és ünnepek tartásából legalább annyit mentsenek át az életbe, amennyit ez lehetővé tesz: a péntek esti istentisztelet látogatását stb. És ki ismer olyan zsidót, aki a reggeli imát, ha nem mondhatja el naponta, legalább egy hétre való beosztással vagy részben magyar szövegben mondaná el? A reform szótól iszonyodunk, intézményessé tenni nem is volna tanácsos, de a »minden vagy semmi« politikája csődöt mond és így nincs más hátra, mint hogy olyan vallásos nagykorúságra, lelkiismeretes gondolkozásra szoktassuk mintegy észrevétlenül ifjainkat, hogy ők maguktól tudják helyrebillenteni az egyensúlyt a vallásos követelmények és az életberendezés követelményei között.

Ezt tankönyv révén el nem érhetjük, ép úgy mint ahogy a rabbi a Sulchán Áruch alapján nem adhat minden esetben olyan utbaigazítást a hozzá forduló hívénck, mely egyrészt megfelelné saját lelkiismeretes belátásának és az élet követelményeinek. Hisz csak nemrég hallottuk egyik kartársunktól, hogy az átrétegeződés kérdésében nem nyújthat tanácsot ifjainak, mert nem terelheti olyan pályákra, melyeken a szombat megtartása lehetetlenné válik.

De elérhetjük oly *olvasókönyvvel*, melyben elbeszélésben vagy párbeszédes tárgyalásra kerül a vallásos élet minden problémája, úgyhogy a tanuló aggár-

lyai, vívódásai is szóhoz jutnak és alkalmuk nyílik a tanárnak megbecsülésben részesíteni azt a buzgalmat, melyet egy-egy tanuló akörül tanusít, hogy legalább egy-egy vallási törvényt, vagy egy-egy ünnepnapot igyekszik megtartani. S gondoljunk arra a sok-sok erkölcsi, társadalmi, vallási kérdésre, melyekre soha sincs alkalmunk rátérni, mivel a biblia nem veti fel a kellő értelemmel, de melyek a vallásos nevelés programjából még sem maradhatnak ki. Ilyenek p. o. a testvérszeretet, mely voltaképp tárgyalást sokkal inkább igényel a szülőtiszteletnél is, mely elevenen él a normális gyermekben. És nem kevésbé fontos a hitvestársi viszonyoknak is szentelni egy olvasmányt. Indirekt alakban ez nem válik nevetéséssé az ifjak előtt; de hogy mennyire szükséges, hadd mutassak rá arra, hogy jelenleg a pesti református egyház »feleségek iskolája« címen tart hosszabb kurzust.

És ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a jövőben a tanonctanfolyamokon az isentisztelet és vele az exhortáció is teljesen elmarad majd. Az olvasókönyvnek kell tehát néhány, nagyobb ünnepi alkalmakhoz fűződő, instruktív beszédet is tartalmaznia, már csak azért is, hogy ezek révén megbecsülést szerzzünk az isentiszteletnek és hitszónoklatnak, amelyek a jövő embereinek vallási-erkölcsi táplálékát vannak hivatva nyújtani.

Minden tankönyv ehhez az olvasókönyvhöz képest a legjobb esetben is csak keringés a vallásos élet kérdései körül, azok megközelítése és megszívó-lése nélkül. Hányszor kell a szépirodalomolvasónak érdekes jellemrajzok kapcsán olyan kérdésekkel találkoznia, melyekhez hiába keresi iskolai tanulmányában csak az alapmotívumot is. (Kereskedői becsületesség, reservatio mentalis stb.).

Mindenekelőtt legyünk tisztában azzal, hogy az új iskolakönyveknek milyen anyagot nem szabad felölelniök mindabból, amire a mult gyakorlata csak a megszokás hatalmánál fogva és azonkívül a tanítói munka megkönnyítése szempontjából csábíthatna bennünket.

Nem szabad merőben ismétlési anyagot nyújtani. Aki tanonciskolákban felügyelői szemmel nézte a tanítás menetét, láthatta, hogy a polgári és elemi iskolákban végzett tananyag, ha nem is volt a tanulók emlékezetében, csak unalmat keltett, de nem gazdagította sem a jó, sem a gyenge tanulók ismereteit. A tanár mindig kapott csekély számú tanulótló feleletet, de alig álltathatta magát avval, hogy mindegyik tanuló ismerete körül eléje és hogy ez ismeretet a tanonctanfolyamban nyerte volna. Az ismétlés meddő munkája a hitoktatásnak még az elemi és középiskolai osztályokban is, ha nem jár kisebb egységeknek (5—6 órai tanításnak) összefoglaló feldolgozásával, melyben már új és új szempontokból világítjuk meg a tárgyalatokat.

Másodsorban arra kell ügyelnünk, hogy a zsidó vallás és a zsidó élet kérdései oly nyílegyenesen kerüljenek a tanonciskolákban a tanuló elé, ahogyan az életből szakadnak rá és ostromolják, nem pedig, ahogyan az ó- és középkor irodalmi termékei vagy eseményei incidentaliter érintik.

Az élet ködében kering pl. a faji kérdés. Sem a biblia, sem a történet azt nem vetették fel olyan mereven, mint a napi polemia. Az ortodox-neológ szakadásról a történet folyamán sem szokott a tanuló oly formában értesülni, hogy azt a mai viszonyok magyarázatára használhatná. Sokkal célszerűbb, ha ezt a tényt valamelyes olvasmány fonálán világítjuk meg előtte, mely a hitközségek munkáját és belső életét tárgyalja vonzó alakban. Hagyományhűség és hazafiság kérdései szintén kell, hogy iskolai tárgyalásban tisztázódjanak.

Minden történelmi tanítás csak nyerne érdekességében és így eredményességében, ha a jelen életformákból és intézményekből indulna a mult fonálán az

eredetig, de ha ez a didaktikai hagyományokkal és egyéb pedagógiai megfontolással ellenkezik is, a célirányos tanoncoktatásban sokkal nagyobb mértékben érvényesülne, mint a múltból levezető, de a jelenhez valójában alig közeledő történeti tanítás.

Előző fokon irodalmi szempontból tanítjuk a bibliát, vagyis abból a célból, hogy forrásilag kimutassuk a mi életformánk és világszemléletünk ősiségét. De amikor nincs időnk néppszittizskérdésekbe merülni, hanem kizárólag nevelési célkitűzésre kell szorítkoznunk, meg kell gondolnunk, hogy tartalmilag a törvények amúgyis ismertek már az életből, meggyőző erőt pedig a pusztá felsorolás nem rejt magában. Lelkiileg emészthetővé sem a tízígét, sem a »Szentégy törvényeit« eddig nem tettük, mert a kategorikus hang, a bevezetés és rendszer nélküli felsorolás a pszichológiai feltételeket teljesen nélkülözték. Megkedvelhetővé csak úgy tehetjük, hogy *valamelyes elbeszélésből vagy természetes hangú társalgás révén* észrevétel nélkül rávezetjük a tanulót egy-egy ilyen törvényre, pl. a szülők tiszteletére. Természetesen el kell ilyenkor mélyíteni a témát. Mert magát a szülőtiszteletet tanítani nemcsak fölösleges, de kockázatos dolog is, folytonos ismétlés révén ellenszenvenessé válhat a szabadságszomjazó ifjú előtt; de ha oly eseteket sorolunk fel előtte, melyek lelkét meghatják, megnyerhetjük oly magasabbrendű szülőtiszteletre, melyre eddig nem eszmélt a tanítás és amely már megérdemli a ráfordított időt.

Az ily érzelmi irányú tanításnak, mely úgy a jellemképzést, mint a múlt nagy alkotásainak megbecsülését tartja szem előtt, nem szabad a biblia mellett azt *az aggadai, sőt itt-ott halachai anyagot mellőzni*, amely a zsidó valláserkölcös folytonos elmélyülésének fázisait mutatja be és amely *a zsidó nép nevelésében sokkal hathatóbb tényezőnek is bizonyult a rabbi oktatása és példaadása révén, mint a biblia elemi fokú, csak az elveket megfogalmazó anyaga*. Mily mélyreható pl. »Hagózel« talmudi fejezetnek a jogtalanul eltulajdonított vagyon megszerző öröklés mellett is kötelező visszaszámaztatásának előírása, holott a »ne lopj«, »ne raboljatok« ígék, mivel túlátfogók és tulismertek az életből, semmi hatással nincsenek a jellemfejlődésre.

A tankönyv helyébe tehát az olvasókönyvnek kell lépnie és annak többet kell felölelnie, mint amennyit egy-egy tanévben az iskolában feldolgozhatunk. Hadd legyen évek múltán is kísérője az ifjúnak, új és új okulásnak forrása. Siflusa legyen a középiskolai megfelelő osztályokhoz mért, érthető, de a tanár bekapcsolódását ki nem záró. Attól is kell tartanunk, hogy a könyvet a tanuló nem veszik meg, mint ahogy eddig sem vettek tanoncok könyvet és így csak a tanár lesz kénytelen magával vinni pár példányban. Az ilyen könyv létrejötte csak úgy képzelhető el, ha erre pályázatot hirdetünk.

Ideje volna végre annak is, hogy *a tankönyvkiadás mind az egységes országos tanterv érdekében, mind pedig az olcsóbb kiállítás lehetőségéért egy kézbe kerüljön*. Egyike a legáldásosabb munkáknak volna ez, melyet kellő sikerrel az Országos Iroda végezhetne, még pedig úgy, hogy a pesti izr. hitközséggel, mint eddigi könyvkiadóval, megegyeznék.

Budapest,

Dr. Fényes Mór.

Zsidó iskolák évkönyvei.

A FERENCZ JÓZSEF ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-INTÉZET inént megjelent Évkönyve — amelyet elsősorban és valamivel bővebben kell ismertetnünk — képet ad arról az életről, amely főiskolánkon folyt az elmúlt, 62-ik esztendőben.

Az Évkönyv első cikkei: *Wertheimer* Adolf vezérlebizottsági elnök és dr. *Guttman* Mihály rektor megemlékezései dr. Bacher Vilmosról, aki, mint az első teológiai tanárnemzedék utolsó tagja, négyedszázaddal ezelőtt húnyt el.

Nagy veszteség érte az egész zsidó tudományt: február havában meghalt dr. *Büchler* Adolf, az intézet volt növendéke, a londoni Jews' College elnöke.

Az intézet megfelelő szakemberek bevonásával külön pedagógiai tanfolyamot rendezett, hogy az intézetből kikerülő rabbik, mint hittanárok, a mai kor pedagógiai elvei alapján taníthassák az ifjúságot. A tanfolyam egyúttal továbbképző tanfolyam is volt már működésben lévő fiatalabb hitoktatók számára.

Az alsó tanfolyamnak 59 tanulója, a felső tanfolyamnak 60 hallgatója volt. Héber érettségi vizsgálatra 18, gimnáziumi érettségi vizsgálatra 12 tanuló jelentkezett. Rabbivizsgát 6 abszolváló hallgató tett: dr. *Jólesz* Károly, dr. *Klein* Miklós, dr. *Schönfeld* Miklós, dr. *Soltész* Elek, dr. *Szabó* Ödön, dr. *Vajda* István.

Az ifjúsági egyesület jelentése komoly szellemi életről tanuskodik. A hallgatók Goldziher Ignác Theológiai Köre egyrészt a vallásos és héber kultúrát terjesztette, másrészt tagjainak nehéz tandíjgondjait enyhítette. A hallgatók másik munkaközössége, a Blau Lajos Talmudtudományi Kör V. Évkönyvét (magyar, héber, német) dr. Fischer Gyula professzornak aján-

lotta papi működésének 50 éves jubileuma alkalmából, VI. Évkönyve már sajtó alatt van. Az alsó tanfolyam Bacher Vilmos-köre 6 rendes és 4 ünnepi ülést rendezett.

Az intézett kitűzött pályadíjai közül a talmudit *Róth* Ernő tanulmánya: »A monogámia intézménye a középkori responzumirodalomban« nyerte el.

A könyvtár gyarapodása az elmúlt esztendőben — vásárlás és ajándékozás útján — 143 darab.

Az anyagi szükségletek előteremtése nagyszerű teljesítménye az intézetnek. Az Éc Chájim Egyesület segítségével, hozzájárulásokból, adományokból stb. internátust (44 növendékkel) és menzát tart fenn, tandíj-, tankönyv-, laktér-, gyógyszer- és egyéb segélyeket oszt ki stb.

AZ ORSZÁGOS IZR. TANÍTÓ-KÉPZŐ-INTÉZET ÉS LICEUM Évkönyvét az intézet fennállásának 82. évéről dr. *Szemere* Samu tanügyi főtanácsos, az intézet igazgatója tette közzé. Az Évkönyv kegyeletes szavakkal emlékezik meg dr. *Barna* Károly igazgatótanácsi tag elhunytáról, majd ismerteti az iskola tanító-nevelő munkájának részleteit. A tanári testület a tanítást alárendeli a nevelésnek. A különböző irányokból kiválasztja azt, amit a tantervi követelmények és a helyi körülmények megengednek. Egy elvet azonban elmeletben és gyakorlatban egyaránt következetesen hangsúlyoz: az iskolai munka középpontja nem a tanító, hanem a tanuló. A *való életet* megértő és értékelő tanítónemzedéket nevel. Az elmúlt tanévben 84 növendék vizsgázott, Tanítóképesítést 18-an, kántorképesítést 3-an nyertek.

Az intézet tanárai boldogok, hogy a tanítóképzőből új középiskola sarjadt ki. A liceum ugyanis, amely most van kibontakozóban, nemcsak alsó tagozata a megszervezendő tanítóképző akadémiaival, hanem új, *gyakorlati irányú*

középiskola. Érettségi bizonyítványa nemcsak a tanítóképző akadémiára, hanem több más főiskolára is képesít.

A MISKOLCI ORTH. IZRAELITA HITKÖZSÉG LEANYLICEUMÁNAK és TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETÉNEK Évkönyvét dr. *Serbu* Adolf igazgató szerkesztette. Az elmúlt év az iskola 10-ik (a liceum első) esztendeje volt. Az Évkönyv, miután kegyeletes szavakkal elbűcsúzik dr. *Rosenberg* Mártontól, az iskolaszék elhunyt elnökétől, föltárja az iskolai munkát és az iskolai életet. Különösen figyelemre méltóan szól a *saombati vallásos összejövetelekről*. A tanulók előadások, szent leckék, perek-magyarázatok stb. tartására hétről-hétre szívesen vállalkoztak. Egy-szer »harmadik lakomát« is rendeztek.

A vallásból feldolgozott anyag felőleli a Bibliát, imafordítást és Sulchan Aruchot. A héber nyelvet kötelező rendkívüli tárgyként minden osztályban heti 2—2 órában tanították. (Szifrénu, Szefer-Amenu; nyelvtan; héber írásbeli dolgozatok.) Az elmúlt évben célszerűségi okokból áttértek a szefárd kiejtésű nyelvtanulásra, sőt a jövő évben a hitoktatás terén is a szefárd kiejtést kívánják alkalmazni.

Mint a statisztika mutatja: osztályoztatott 73 (70 izraelita, 1 *róm. kath.*, 2 *ev. ref.*), tanítóképesítést nyert 13 tanuló. (Közülük 12 magyar és 1 magyar és német tannyelvű népiskolában való tanításra).

A PESTI IZRALITA HITKÖZSÉG GIMNÁZIUMÁNAK az elmúlt iskolai év 20-ik esztendeje volt. Az Évkönyv közzétette *Goldberger* Salamon igazgató — bibliai igével (Jezs. 60, 4.), az 1938. évi XXXIV. törvénycikkkel és a Kormányzó Ur Ő Főméltóságának kiáltványával kezdődik, úgy köszönti a magyar feltámadás megkezdődését. Különösen szép és figyelemreméltó az Évkönyvben az, ami a vallásos nevelés mélységét mutatja: a beszámoló az *ifjúsági istentiszteletekről, bibliai tanulmányi versenyről, barmicva avatásokról, auneg-sábboszokról, szijjurmól* stb. »Az auneg-sabbosz intézménye a tradi-

cionális solaus-szöudauszon (harmadik lakomán) alapszik... Az ünneplőbe öltözött tanári szobában virággal díszített fehér asztalok várták az ifjúság képviselőit... A műsorban prózai és énekszámok váltakoztak... Az összejövetelek hangulata mély hatást váltott ki az ifjúságból. Az a meleg, zsidó daltól és énektől zengő hangulat, mely a le szálló estével, az alkony félhomályával ráborult a megilletődött résztvevőkre, mélységes zsidó élménnyé vált a gyermekek lelkében«.

Az iskola az országos középiskolai tanulmányi versenyen az összes résztvevő iskolák közül 5 ponttal a 8-ik helyre jutott.

Az iskolában a hitközség ipari előkészítő tanfolyamot nyitott, ezt a III. és IV. osztály 18 tanulója látogatta.

Az iskolának — a nyugalmazott tanáron, a rendkívüli tárgyak tanárain, az intézeti orvosokon és az irodai szolgálatot teljesítőkön kívül — 29 tanára van. Az osztályozott tanulók száma összesen 483, szóbeli érettségi vizsgálatra bocsátottak 50 tanulót.

A PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG LEANYGIMNÁZIUMÁNAK az elmúlt iskolai év szintén 20-ik esztendeje volt. Az Évkönyv — közzétette *Wirth* Kálmán tankerületi királyi főigazgató, a leánygimnázium igazgatója — elején érdekes visszatekintést találunk az iskola multjára, »hogy az alkotó akarat példaadó eredményei és a kegyelet hangulati hatása alatt felszabaduló érzelmek támogató és megújító forrásai legyenek a későbbi munkának«.

Mint kortörténeti jelenséget említi meg az Évkönyv, hogy az idén több volt növendék, négy-öt évvel érettségi vizsgája után, a megnövekedett életgondok súlya alatt visszatért az iskolai tanácsadóhoz útmutatásért.

A púrimi ünnepélyen volt növendékek is közreműködtek, köztük több neves fró-, költő-, előadó- és zeneművész.

Az iskolának — a nyugalmazott tanáron, az óraadó vallásánárokon (az

iskolának van 3 róm. kath. és 2 evangélikus vallású növendéke), a rendkívüli tárgyak tanárain, az irodai szolgálatot teljesítőkön, az iskola orvosain és nevelési tanácsadóján kívül — 36 tanára van. Az osztályozott tanulók száma összesen 560, szóbeli érettségi vizsgálatra bocsátottak 69 tanulót.

A DEBRECENI ZSIDÓ GIMNÁZIUM — sikerült fényképfelvételekkel is illusztrált — Értesítőjét dr. Vág Sándor igazgató tette közzé. »A magyar igazság diadalmas esztendejéről« szól az első cikk. »Tanuljon-e a zsidó ifjú?« kérdi a második. »Igen, a zsidó ifjúnak, ha Isten arravaló tehetséggel áldotta meg, ezután is tanulnia kell« válaszolja a cikk — és az iskola munkája.

Az iskola az országos tanulmányi verseny rangsorában a 11. helyre került. A VIII. osztály több évi buzgó gyűjtés eredményeként az elmúlt évben *saját költségén* kiadta Tóth Árpád szétosztó bírálatait és tanulmányait. A délelőtti munkáltató tanítási órákon felül heti 2—2 délutáni órában papir-, fa- és elektrotechnikai műhelygyakorlatokat tartottak (11, 13, ill. 34 tanuló részvételével).

Az önképzőkör keretében *bibliai kör* működött, híven szolgálva a vallási kütfőkben és a héber irodalomban való alaposabb elmélyedést. Rendkívüli tárgy volt, mint a vallástanítás szerves része, a héber nyelv: osztályonként heti 2 órában *minden zsidó vallású rendes tanuló tanulta.*

Október 22-én megható ünnepe volt a gimnáziumnak: felavatták azt a tórárt, amelyet megboldogult dr. *Schlesinger* Sámuel főrabbi buzdítására a debreceni hitközösség három iskolájának ifjúsága iratott.

Az iskolának 330 osztályozott növendéke közül 322 izr., *1 róm. kath., 7 ref.* vallású volt.

AZ UNGVARI HÉBER GIMNÁZIUM Értesítőjét *Fazekas* Lajos m. igazgató tette közzé. Az intézet minden zökkenő nélkül tért át a magyar nyelvű oktatásra. Új magyar tanárok foglalták el az eltávozottak helyét és a diákság

meg a tanári kar a fenntartó testülettel (*Javne*) karöltve fáradozott azon, hogy a gimnázium, melyet annyi áldozattal hoztak létre és tartanak fenn, minden vonalon megfeleljen hivatásának. Bár a tanulók a cseh uralom idején születtek, anyanyelvükkül a magyart vallották. Mikor a magyar nyelvű oktatást megkezdték, nem volt egyetlen olyan tanuló sem, aki a magyar nyelv nem-tudása miatt kénytelen lett volna elhagyni az intézetet. Az osztályozott nyilvános tanulók száma: 110 fiú és 65 leány, a vizsgálatot tett magántanulóké: 6.

Az iskola a héber és angol nyelv oktatásán kívül ipari előképzettségben is részesítette az ifjúságot. A tavaszi hónapokban az intézet alagsorában megnyílt az asztalosműhely, ahol 16 tanuló szakértő asztalos-iparos vezetésével délutánonként elsajátította az asztalosipar elemi fogásait. A tanév végére már az elektrotechnikai műhelyt is megszervezték.

Az iskolának az elmúlt iskolai évben 7 osztálya volt.

A MUNKÁCSI ZSIDÓ GIMNÁZIUM Értesítőjét Ing. *Rubin* Ilés igazgató tette közzé. Az Értesítő egyik érdekessége az a *héber nyelvű* márc. 15-i beszéd, amelyet az iskola pályázatára írt és az iskolai ünnepélyen elmondott az egyik VIII. oszt. tanuló. A Munkácsi Zsidó Gimnáziumnak kettős célkitűzése van: »Egyfelől lehetővé akarja tenni, hogy a Kárpátján nagy összefüggő tömegben élő zsidóság ifjú nemzedéke hozzáférhessen a világi művelődés értékeihez is, közben azonban ne kényszerüljön elszakadni a zsidó szellemiségtől és hagyománytól, másfelől olyan különleges felkészültséget kíván nyújtani az ifjúságnak, amely alkalmassá teszi azt a gyakorlati életpályákon való elhelyezkedésre, esetlegre kívándorlásra«.

Ez utóbbival kapcsolatban figyelemre méltó részleteket olvashatunk. Az iskola ipari foglalkoztató műhelyeiben a növendékek nem valamilyen meghatározott iparágat tanulnak, hanem tanári irányítás és szakmunkási vezetés mellett olyan kézügyességfejlesztő gya-

korlatokat végeznek, amelyek alkalmasá teszik őket arra, hogy rövid idő alatt bármilyen ipart elsajátíthassanak. A megfelelő műhelygyakorlattal rendelkezők ipari rajztanfolyamon nyernek további kiképzést.

A Felvidék felszbaadítása után a héber nyelv és a hittan, valamint a természetrajz, kémia és rendkívüli tárgy formájában a misna tanítása héber nyelven folyt tovább; a többi tantárgynál áttértek a magyar tanítási nyelvre.

Az iskola nyilvános tanulóinak száma: 131 fiú és 102 leány, magántanuló: 1.

*

Nagy megpróbáltatások és válságok idején minden közösség mélyebben ható nevelésre törekszik. Amit a harc vagy a politika terén elvesztett, annak visszavívását az iskolamesterek munkájától, a következő nemzedék lelkiségétől várja. És amíg nincsenek bátyái és erődei, addig a tanházat érzi minden erősebb, tehetetlenebb várának. Ennek a gondolatnak örök jelképe nálunk, zsidóknál: *Javne*.

A fentebbiekben a rabbiképző intézet, a zsidó tanító- és tanítónőképző intézet, valamint a zsidó fiú- és leánygimnáziumok életét és működését tekintettük át.

Megfigyeltük, milyen komoly, milyen mély és milyen áldozatos az a törekvés, amely a mai rendkívül megne-

hezült időkben is az ifjúság nevelésével akarja munkálni és biztosítani a magyar zsidóság boldogabb jövőjét.

Különösen igyekeztünk kiemelni a korjelző mozzanatokot. Azelőtt a zsidó középiskola csak arra törekedett, hogy harmónikus lelkületű, művelt, vallásos, erkölcsös, hazafias embereket neveljen. Ma, amikor a zsidó ifjúság megélhetése és jövője olyan nagyon bizonytalanná vált és egyetlen növendékünk sem tudhatja, hol és milyen munkával fogja megkereshetni kenyerét, a zsidó középiskola gyakorlati célokot is kell, hogy kövessen. Külföldi nyelvek tanrendbeli és külön tanításáról, ipari foglalkoztatásról stb. olvasunk az egyes Évkönyvekben.

És ezek a rendkívüli viszonyok soha nem sejtett mértékben utalják egymásra a zsidó ifjút és a zsidó közösséget. Komoly, elmélyült hitoktatás, héber nyelvtanítás, Palesztina-ismertetés, zsidó élmények nyújtása stb. szintén többet szerepelnek az Évkönyvben, mint azelőtt, nyugodtabb, gondtalanabb időkben. A vallásunk, a zsidóságunk elméletből gyakorlattá, járulékosból lényeggé, középponttá változott. Amit eddig nem akartunk megérteni, most meg kellett, hogy értsük: *ki hém chájjénu vőaursch jóménu*, csak ez lehet a mi életünk, a mi napjaink tartalma, értelme, értéke.

Budapest.

Dr. Vidor Pál.

KÖNYV- ÉS LAPSZEMLE

Dr. Bernstein Béla:

A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók.

Tábor kiadás, 1939.

Négy évtizeddel ezelőtt, a negyvennyolcas dicső magyar szabadságharc 50 éves fordulóján értékes könyv gyarapította a magyar zsidó tudományos irodalmat. *Bernstein Béla*, a fáradhatatlan történetíró pap a magyarság és a zsidóság iránt érzett lángoló lelkese-déssel, de a historikus pártatlanságával

megírta az »1848–49-i magyar szabadságharc és a zsidók« című könyvét. Közvetlenül a szabadságharc szomóru befejezése után, 1850-ben *Einhorn Ignác* (a későbbi Horn Ede), a nagy események szemtanuja és részese Leipzigben megírta és kiadta »Die Revolution und die Juden in Ungarn« című munkáját. Azután közel fél évszázadig kellett várni, míg 1898-ban az IMIT kiadásában megjelent Bernstein könyve. Az értékes, mindvégig első forrás-

ből merítő megbízható tanulmány fel-
tárta a magyar zsidók politikai és tár-
sadményi helyzetét az utolsó rendi dié-
ták és az első népképviselési ország-
gyűlés idején, a reménykedő zsidók
csalódásait, majd a szabadságharcban
való csodás részvételüket.

Az akkor megjelent könyv tisztán a
történeti igazság megállapítása okából
fródot. A szabadságharc dicsőséges
történetének kiegészítése volt a zsidók
részvételének kimutatásával. A könyv
most megjelent újabb kiadásának két
oka is van. Első oka, hogy az 1898.
évi kiadás teljesen kifogyott. Másik
oka — maga a szerző is így vallja —
nemes gyakorlati cél szolgálása. »Ma
— mondja Bernstein, — mikor tár-
sadményünk minden rétege igazolni igyek-
szik kipróbált nemzethűségét... a ma-
gyar zsidóság bátran hivatkozhat hosz-
szú történelmére és arra a csodás kor-
szakra, melyet a 48-as szabadságharc
és annak következményei töltek be.«

Szerző könyvének első kiadása óta
elmúlt négy évtizeden át tovább kuta-
tott levéltárakban és egyéb megbízható
források után. Így adja közre átdol-
gozott alakban annak második kiadá-
sát. Könnyen olvasható hét fejezetben
vonul el előttünk a legendás idők zsidó
áldozatossága vérben és anyagiakban,
könnyben és sóhajban, a jognélküliség-
től a szegedi emancipációs nemzetgyű-
lésig, a nemzetőrségtől Világosig, a
zsidókra kirótt Strafbörsen át
az emigrációig. A több mint 2200 zsidó
honvéd nevével feltüntetett négy mutató
után szerző felsorakoztatja történelmi
megállapításainak mintegy ércfedezete-
től a forrásokat, amelyekből adatait
merítette.

Miképp az értékes mű első kiadása
négy évtized előtt elérte célját és ter-
jesztette az előítélettel mentes histó-
riai tudást, — adja Isten, hogy ép úgy
érje el célját a második kiadás is: a
magyar zsidóság hazafiasságának meg-
igazulását.

Bpest. *Dr. Groszmann Zsigmond.*

*

A felavatót íjű könyve. Kiadta és a
szerkesztést irányította Eppinger Artúr.
Írták dr. Fisch Adolf és dr. Hahn
István rabbik. Törököszen: miklós, 1938.

Erről a könyvről teljes meggyőző-
déssel írhatjuk: vártuk, mert hiányzott
és örülünk neki, mert hiányt pótol.
Nemcsak a bármicvő ifjaknak nagy-
szerű ajándék, aminek azóta elhunyt
nemeslelkű kiadója szánta, hanem a
zsidó családnak is zsidó önértetet,
zsidó tudást és zsidó áhítatot sugárzó
olvasmány.

A könyvnek terjedelme szerint is,
jelentősége szerint is törzse: »Tizen-
hat életrajz legnagyobbjaink közül,
akik az örökkévalóság jegyében kiala-
plították a zsidó életét«. Nehéz feladat
kötendő megoldása. Dubnov nem ok nél-
kül nevezi a zsidóság történetét »a
zsidó nép világtörténetének.« Evezre-
deken, világrészekben húzódik keresztül.
Megérteni szinte csak a világtörténet-
ből lehet. Ezek az életrajzok, ame-
lyeknek elseje Ábrahámot, utolsója
Herzl Tivadart eleveníti meg, ennek a
példátlan és hasonlíthatatlan történet-
nek a szellemét, értelmét és jelentősé-
gét éreztetik meg. Ábrahám életrajzá-
nak megírása mindjárt próbák: hogy
az ő felfogásának csodálatos forradal-
múságát megértethessük, meg kell vala-
hogy mutatnunk azt a pogány világot,
amellyel szembe fordult. És ez a »nyo-
mott, szomorú világ« néhány sorban
valóban megmutatkozik. Előttünk áll-
nak az istenek harcai és az istenvilág
módjára épült társadalmak, hogy az-
után velük szemben megjelenhessék
»a bálványkészítő Terach fiának alakja,
akinek ott, Ur városában, a barbárság
korában, először minden emberek kö-
zül: megjelent az Isten«. Ábrahámotól
Herzlig — 3800 esztendő. Mégis, ha a
tizenhat életrajzot végigolvassuk, úgy
látjuk: egységes képet kaptunk. Az
egyes életrajzok egymásra utalnak.
Például: amikor Mózes megjelenik
rabszolgatartóivérei előtt, varázsszavára
szomorú zsidó lelkekben fölelevened-
nek a szájról szájra szállt hagyomá-
nyok Ábrahámról; Rabban Jochanan
ben Zakkaj Hillelnek tanítványa; Káro

József megértéséhez hozzásegít a Maimuni körül kavargó háborúság, a Sulchan-Aruch megértéséhez pedig a Maimuni törvénykönyvével való egybevetés. És amikor elérkezünk Herzl Tivadarhoz, nemcsak időben jutottunk el majdnem napjainkig, hanem térben is szinte önmagunkig: Herzl szülőföldjéig, Budapestig. Am a kör közben csodálatosan teljessé lett. Herzl bibliai hittel új zsidó államot akar teremteni és álmaival, tetteivel ugyanarra a földre mutat, amely felé Ábrahám elindult. Egyben pedig az Igéretföldje gondolatot ő is a kiválasztottság gondolatával együtt hirdeti. Amikor szörnyű földrengések idején az Igéretföldje jegyében a zsidó feltámadásért küzd, ugyanakkor átéli az ábrahámi »áldásává lenni mindeneknek« célt és azt írja: »Isten nem tartotta volna fenn olyan sokáig népünket, ha nem volna még hivatása az emberiség történetében«.

Összefoglalva: újra csak nagy örömmel köszöntjük e kiváló könyvet. Ha volna is néhány megjegyzésünk — Jesajás helyett (vagy mellett) Jeremiást ajánlanók; továbbá néhol kevesebb szónokiasságot, másutt kevesebb tudományosságot, — ezek csak elenyésző hibákra vonatkoznak. Éppen ezért vesszük biztosra, hogy egy második kiadás még ezeket is hamarosan kiküszöbölheti.

Budapest. *Dr. Vidor Pál.*

*

Mikor és hogyan rendezzünk ünnepeket?

A fenti címmel a Tanáregyesület Közlönyében cikk jelent meg,* amelynek tartalma a vallástanárokat is érdekli:

»... Az ünnepélyek előkészülete alatt tanár és tanítvány közelebb kerülnek egymáshoz. A vallásos, erkölcsös, hazafias és szociális nevelésnek a vitézi iskolája az iskolai ünnepély. Elegendő, ha évente egyszer-kétszer rendezünk ünnepélyt; a sok szereplés a tanulót elbizakodottá teheti és az előkészület iz-

* Dr. Tóth Tivadar tanár tollából.

galmai kikökökthetetik a diákok a rendszer kerékvágásból.

Ezeket lehetőleg mellőzendő a felolvasás, mert hiányozva belőle minden szuggesztív erő és közvetlen melegség, nem képes lekötni, a 3—400 tanulóifjúság figyelmét. A diákszónok beszédanyaga, a közhelyek csépelése helyett az ünnepi alkalom témakörének *kevésé ismert* részét dolgozza fel. A témát lehetőleg hozza kapcsolatba a diákélettel. A vallás, az erkölcs, a hazaszeretet, a szociális érzés régi igazságait korszerűen állítsa be a szónok diáktársai értelmi és érdeklődési szintjébe. A műsor többi számai, szavalat, ének és zeneszámok nem okoznak sok gondot. A diákok saját szerzeményeinek *csak egészen kivételes* esetekben adjunk helyet műsorunkban. Legcélszerűbb az iskola növendékeit minden tehetségük oldaláról bemutatni.

A házi ünnepélyeket egyes ifjúsági körök rendezik. Itt már háttérbe szorul a tanár szerepe. Engedjünk szabad folyást a tanulók lelkének, szunnyadó hajlamainak és képességeiknek szabad kifejlődésére. Mennél több önállóságot hagyjunk ilyenkor tanulóinknak, és csak az oktató és nevelő szempontokra ügyeljünk. A féltékenket bátorítsuk. A sztár hajlandóságukat nyesegezzük le. A műsor összeállítása a tanuló kívánsága legyen, a tanár lelke hajoljon le a tanítványai szívéhez...

Az új középiskolai törvény nyomán friss levegő áramlik be az iskolába. Az öntevékenységet, az élet-közelséget és életrealitást igyekszünk minden vonalon bevezetni. Tegyük ünnepélyeinket is korszerűekké, hogy azok valóban hasznos és eredményes eszközei lehessenek az ifjúság jellemnevelésének...»

A most alakulóban lévő vagy megalkult vallásos köröknek is évente egy vagy két nyilvános ünnepélyt kellene rendezniük. A műsor összeállításánál ugyanezeket a szempontokat kell megvalósítanunk, vagyis vallásos, hazafias és erkölcsi szempontokat. Gondoskodnunk kell minél előbb egy megfelelő zsidó szavalkönyvről, előadásra alkal-

mas nívós színdarabokról és csak azt kívánjuk meg növendékeinktől, *amit szívékből-lelkükből fakadó őszinte ér-zéssel tudnak előadni.*

Remélni akarjuk, hogy a fent is-mertetett cikk elgondolásai a zsidó val-lásos körök megszervezőinek és vezető tanárainak is értékes és hasznos útmu-tatást fognak nyújtani.

↓ Budapest. *Dr. Wolf József.*

*

Dr. *Deutsch* Gábor: Hit és Haza c. füzetével folytatja dicséretes büzgalmát, szónoklatainak, vázlatos beszéd-gyűjteményeinek publikálását. Előbb »Igehírdetés« (1936.), majd »Ünnep-napok« című gyűjteménye (1937.), most a hazafias, ifjúsági és alkalmi szó-doklatok vázlatai jelentek meg. Beszé-dei javarészt a devescéri gyülekezet kö-rében az 5698. zsinagógai esztendőben hangzottak el. Talán legjobban saját szavai jellemzik szónoklatait, melyek-ből kisugárzik »a magyar zsidóságnak hitéhez való ragaszkodása és nemzet-hűsége«, mely »leddig ismeretlen, sú-lyos megpróbáltatáson ment keresztül«. »A Hit és Haza szent eszményeinek egybekapcsolása jelzi a magyar zsi-dóság tántoríthatatlanul követett út-ját — e vázlatos gyűjtemény is innen nyerte címét«. A beszédek világos nyel-ven szólnak, a kitérőt témákhoz szo-rosan ragaszkodók, friss, üde levegő-jűek. Kár, hogy kausáliák túlnagy számmal szerepelnek; 12 beszéd kö-zül a fele esküvői, temetési. Egészben véve hasznosan forgatható füzet a szer-ző munkája.

*

Megjelent dolgozatok. A Rabbiképző fiatal rabbijelöltjei komoly kérdésekről, alapos tanulmányokban dissze-rálnak. Kár, hogy dolgozataikat nem küldik széjjel a tudományos bú-várkodás iránt érdeklődő kartársaknak. Újabban a következők jelentek meg: *Outman* Márton: Az anyagi művelő-dés az utolsó próféták Rasi komment-árjában. — *Szegal* Hugó: Jannai hé-ber költő nyelvújítási módszere. — *Krausz* Henrik: A héber és arab nyelv

összefüggése a zsidó összehasonlító nyelvtudományban Hajjudzs-ig. — *Rosenblüth* Márton: Moáb népe és története. — *Komlós* Ottó: A targum Onkelosz aggadikus párhuzamai.

E helyütt kell megemlítenünk dr. *Vida* Mártonnak nagy sikert elért füzetét, mely »*Itéljetelek!*« címmel jelent meg. A sajtó a legnagyobb elragadtatás hangján ismertette e tetszetős kül-sejű, nagyszerű alap gondolat szülte munkát. — Lapunk szerkesztőségébe beküldetett még: *A magyar zsidóság új útja* (Cionista Szövetség kiadása); dr. *Darás* Gábor: Mit kell tudnia minden magyarnak a ruténekről; *Balogh-Beéry* László: Az ukrán kérdés.

*

Egész külön melegséggel kell meg-émlékeznünk, a mindig eredeti utakon járó, mindig áldozatkész, mindig a zsi-dóság nagy-nagy szeretetéből fakadó munkát végző dr. *Hajdú* Miklós »tett«-éről, amikor a szenicei sabuoth történe-tét teljes történetírói felkészültséggel és módszerrel előkelő nyelven és kiál-lításban megírja. E munkát bizonynal minden kartárs élvezte. — Nem keve-sebb dicsérettel említtjük *Barát* Endre: »Védőbeszéd« új verses kötetét. Min-den verséből a zsidó papi háznak a zsidóság sorsáért aggódoó szent hevü-lete lüktet. Sok mindent meglát, ami-ről a pap szemé lesiklik; költő a mel-lőzött eszmekörré reáirányftja figyel-münket. — E rovatban hívjuk fel kar-társaink figyelmét a *székesfehérvár-györi* (XI. és XII.), valamint a *szol-noki* (XVI.) községkerület hivatalos »Községkerületi Értesítő«-jére. Előbbi a 3-dik, utóbbi a 7-ik évfolyamát ki-tartóan, áldozatkészen, hasznosan ve-zeti. Egyik-másik rovat hézagpótló. Ha kartársaink az Értesítők szerkesztői-hez fordulnak, bizonynal szívesen el-küldik állandóan a lapot címeikre. (Dr. *Hirschler* Pál, Székesfehérvár; *Kál-mán* Elek, Szolnok, Jászkürt-u. 2.)

*

A Magyar Zsidó Oklevéltár új kö-teteiről e helyen nem írunk ismerte-

tést. A magyar zsidóság utolsó tíz évének legnagyobb irodalmi teljesítménye. Ha kultúrelőadásainkon bemutatjuk híveinknek a hatalmas művet s azokból — jól megválasztva — néhány aktát felolvasunk, ismertetünk, nemcsak a történelem lenyűgöző hatását érzük el vele, hanem öntudatuk-

ban megerősítjük őket, megszilárdítjuk lábuk alatt e hon földjét. — Hála illeti az ősz historikust, Mandel Bernát igazgatót és hála és elismerés Wertheimer Adolfot, aki ezer akadályt leküzdve, lehetővé tette a magyar zsidóság multjának aktaszerű feltárását, kiadását.

VESZTESÉGEINK

Dr. Guttman Simon

Született a bács megyei Péterrévén, 1884. szeptember 5-én. Ifjú korában a pápai és kiskőrösi jesivákon tanult. 1903—1913. Rabbiképzőnk növendéke, 1913—1920. pesti vallás tanár, 1920—1922. szentesi, 1922—1925. abonyi és 1925—1939. zombori főrabbi. Meghalt Zomborban 1939. június 19-én.

Magyar nyelvű irodalmi munkássága: Ábrahám ibn Ezra, Rabbiképzői pályadíj, 1910. (kiadatlan.) Széder Élijáhu rabba, Rabbik. pályadíj és diss. Vác, 1912. A béke gondolata a bibliában, IMIT 1915. évi pályadíj, Budapest, 1922. A peszach-haggáda magyar fordítása, Budapest, 1923. A zombori zsidók története, Zombor, 1928. Az ősi szövetség (Perekmagyarázatok), Budapest, 1937.

Amikor a kartársra és rokonra emlékező kettős fájdalommal élete és működése változatos pályáját idevázolom, szomorúan gondolok arra, hogy ismét egy »sém tauv« jócsengésű magyar zsidó szellemi értéket jelentő név vult be idő előtt az örökkévalóságba. Neve egyet jelentett a komoly buzgalommal páros komoly felkészültséggel, amely nagyot és maradandót vult hivatott alkotni. Hogy mégis kis dolgokra aprózta el magát, annak tulajdonítható, hogy tulságosan latolgotó és érzékeny természeteinél fogva, talán a jákóbi »pachim k'tanim« szellemében a kelle-ténél több jelentőséget tulajdonított az élet kicsiny mozzanatainak, híven gyönyörűen feldolgozott témája, a pirké-

abóth tanításához: nincsen ember, akinek ne volna rendeltetése és nincsen dolog, amelynek ne volna fontos helye. De evvel a nemes gondolkodásával kiérdemelte és megszerezte mindazoknak a kicsinyeknek és nagyoknak szeretetét és megbecsülését, akikkel életben valaha is érintkezésbe jutott.

Lelke mélyéből komoly ember vult, önmagához mindig hű és consequens, aki a maga rendeltetését is komolyan átérzte s ezért bárhova állította a Gondvielest, egész valóját adta oda feladatának: tanuló korában a szorgalomnak, hittanár korában a vallásos nevelésnek, rabbi korában a tanulóva tanítás szentül átértzett elhivatottságnak, de mindenkifelett a magától és másoktól szigorúan megkövetelt kötelességteljesítésnek.

Közkönyvtárhoz méltó tudományos könyvtárral bátyázta körül magát, abban élt és tanult »nappal és éjjel«, fardadhatatlanul, mert a tradicionális »lismah« tanulás és tanítás erényét véreből örökölte tudós és jámbor őseitől és élete példájával fogadott nagy tanfőmestereitől: Bachertől és Blochtól, akiknek iránta kifejezett megbecsülésére mindig kielégülő jóérzéssel gondolt.

A szószékre és kathedrára állandóan gondos és lelkiismeretes készüléssel lépett, magyar, német és szerb nyelvű egyaránt tökéletes beszédeivel hallgatóinak szívébe markolt, úgy, hogy joggal tekintették Jugoszlávia legjobb zsidó hitszónokának.

Jugoszlávia grand rabbinja gyászbeszédében reáapplikálta az ároni dicsé-

retet: óhív salom, mindig a békét szerette és kereste, hívei ezenfelül »lév tauv« nagy jóssággal teli szívnek ismerték, aki jövedelme felét nyíltan és titokban jótékony célra fordította.

Nagy jószágú, becsült nevű, meleg zsidó szívű, tudós agyú és érdemes munkásságú kartársunk a magyar rabbikar büszke értéke maradt az »idegenben« is, elsősorban a mi nagy veszteségünk az ő korai elmúlása, legyen áldott az ő jó és igaz életének emléke.

Dombóvár. *Dr. Friedmann Hillél.*

Büchler Márton

Hosszú betegeskedés után költözött őseihez az orosházi hitközség érdemes főrabbija.

Előkelő ősökre vihetjük vissza származását. Atyja Büchler Áron jászberényi rabbi volt. (Elhunyt 1914-ben.) Atyai nagyatyja B. Dávid pásztoi (1815—1907), dédatyja B. Szügyetz Falk szögyi, később szécsényi rabbi, nagynagybátyja B. Áron dunaszerdahelyi rabbi (1780—1820). Még előkelőbb anyai részről való elődje, nagyatyja Júda Aszód dunaszerdahelyi rabbi (1790—1866), kinek tekintélye európai hírvő volt. Fivérei és a távolabbi család több tagja működnek jelenleg is rabbipályán. Jászberényben született 1869-ben. Egész fiatalon rabbivá választotta a csongrádi gyülekezet Nobel József és az ezt követő Weisz Lázár utódjával. Itt Talmud-Tórát létesített. Élénk, lelkesítő szónok volt, aki egészen magyarrá tette az alföldi

városka szószékét. Itt 1901-ig működött, majd követte az orosházi hitközség hívvő szavát, hol 38 évig tanított. Hívei körében mindig népszerűségnek örvendett. Megragadott minden alkalmat, hogy a felekezetközi békén, együttműködésen dolgozhasson. Több beszédje és előadása jelent meg nyomtatásban. Fivérei (az albertirsai és mindszenti kartársak) mellett a magyar rabbikar őszinte részvétele kísérelte utolsó útjára. Áldás emlékére.

(K.)

Három férfiú emlékének hódolunk néhány sorban. Jól ismert név mindhárom; kartársaink előtt és mindazok előtt, kik a világviszonylatban is nagyot alkotó zsidó szellemek munkája felé hálás érdeklődéssel tekintenek. Kegyeletes tisztelettel fordulunk *Büchler* Adolf londoni szemináriumi rektor, *Gaster* Mózes oxfordi egyetemi tanár és *Teitel* Jakab az orosz kommunizmus elől Németországba menekült és ott hatalmas szociális tevékenységet kifejtő emberbarát szelleme felé, mindhármán ez évben távoztak az örökkévalóságba. Talmudi szóval gyászoljuk őket: havál al d'ovdin.

Duschinsky Mihály, a rákospalotai orth. hitközség főrabbija váratlanul elhunyt. Apjának, a néhai náместói főrabbinak, majd a pozsonyi B. Schreibernek jesiváján tanult. Tanulásban, a konzervatív hagyományok fölötti örkődésben tölté munkás napjait. Szeretetteljes lényével minden helyzetben megtalálta a békeúttal, a papi példamutatás módját. Áldás emlékére. Z. c. l.

E G Y E S Ű L E T I É L E T

Dr. Hevesi Simon kiün:etését nem hallgathatjuk el e lap hasábjain. Egyesületünk Elnöke oly helyről kapta a kiün:etést, amely magas vallástudományi fórum csak az össz-zsidósággért nagyot alkotó kiválókat szokott meg-

tisztelni. *Hevesi Simont* new-yorki tartózkodása alkalmából az ottani *The Jewish Theological Seminary of America* »a héber tudományok tiszteletbeli doktora« címmel tüntette ki.

KÖZGYÜLES.

Jegyzőkönyvi ismertető az Országos Rabbiegyesület 1938. december 26-án megtartott közgyűléséről.

Dr. *Hevesi* Simon elnök meleg szeretettel köszönti az ORE megjelent tagjai között első ízben megjelent *felvidéki* kartársakat. Nagy lelki megnyugvással hallgatta a visszacsatolt részekben működő kartársak beszámolóját arról, hogy a huszéves elnyomás alatt a *szószék és iskola nyelve magyar maradt*. Nem érdemekre kívánunk hivatkozni, csak megállapítani, hogy kartársaink és hitközségeink törhetetlen hűséggel ápolták a magyar lelkiséget. Az ülés tárgysorozata a lelépő tisztikarnak a felmentés megadása és az új tisztikar megválasztása, valamint a vallásügyi kérdések tárgyalása. Dr. Kálmán Ödön előadja a titkári jelentést, dr. Friedman a pénztári jelentést terjeszti elő.

Az ülés a lelépő tisztikarnak egyhangulag megadja a felmentést.

Dr. *Groszmann* Zsigmond betérjeszti a választmány által összeállított tisztikari névsort. Dr. *Deutsch* Gábor kéri, hogy azokat az idősebb kartársakat, kiket koruk iránti tiszteletből jelöltek a választmányba, ámdé épen koruknál fogva nem vesznek részt az aktív munkában, mentsük föl e kötelezettség alól a fiatalabbakat jelöljünk helyükbe.

Az ORE tisztikara:

Tiszteletbeli tagok: dr. Guttmann Mihály, dr. Löw Imánuel.

Elnök: dr. Hevesi Simon.

Alelnökök: dr. Bernstein Béla, dr. Kiss Arnold.

Ügyvezető alelnök: dr. Groszmann Zsigmond.

Titkár: dr. Kálmán Ödön.

Jegyzők: dr. Benoschofsky Imre, dr. Rosenblum Manó, dr. Vidor Pál, dr. Wallenstein Zoltán, dr. Winkler Ernő.

Pénztáros: dr. Friedman Dénes.

Ellenőr: dr. Hevesi Ferenc.

Szerkesztők: dr. Groszmann Zsigmond, dr. Hevesi Ferenc, dr. Kálmán Ödön.

Választmányi tagok: dr. Adler Ignác, dr. Bande Zoltán, dr. Borsodi Jó-

zsef, dr. Büchler Sándor, dr. Enten Manó, dr. Farkas József, dr. Fényes Mór, dr. Frenkel Jenő, dr. Friedmann Gyula, dr. Goldberger Izidor, dr. Hoffer Ármín, dr. Horovitz József, dr. Junger Mózes, dr. Kecskeméti Ármín, dr. Kohn Zoltán, dr. Kun Lajos, dr. Löwinger Sámuel, dr. Neumann József, dr. Pfeiffer Izsák, dr. Rubinstein Mátyás, dr. Schwarz Benjámin, dr. Scheiber Lajos, dr. Silberfeld Jakab, dr. Weisz Pál, dr. Feigl L. H., dr. Kriszhaber Béla.

Vallásügyi szakosztály: Büchler Zsigmond, Feigl L. H., dr. Goldberger Izidor, dr. Guttmann Mihály, dr. Hoffer Ármín, dr. Junger Mózes, dr. Klein Ármín, dr. Neumann József, dr. Rubinstein Mátyás, Singer Salamon Leó.

Tanügyi szakosztály: dr. Bernát Miklós, dr. Eisenberger Géza, dr. Fényes Mór, dr. Frenkel Bernát, dr. Hirschler Pál, dr. Kohn Zoltán, dr. Róth Emil, dr. Schwarz Benjámin, dr. Wolf József, dr. Weisz Sámuel.

Nyugdíjügyi szakosztály: dr. Berg József, dr. Borsódi József, Breuer Soma, dr. Büchler Sándor, dr. Frenkel Jenő, dr. Herskovits Mózes, dr. Kun Lajos, dr. Resovszky Artur, dr. Spiegel Ármín, dr. Waldmann Ernő.

Fegyelmi szakosztály: dr. Fleisch Ármín, dr. Guttmann Henrik, dr. Frenkel Ernő, dr. Kecskeméti Ármín, dr. Kósa Márton, dr. Rubinstein Mátyás, dr. Mandel Sámuel, dr. Junger Mózes, dr. Pollák Miksa, dr. Weisz Lajos.

Számvizsgálók: dr. Günzler Péter, dr. Halpert Salamon, dr. Silberstein Adolf.

Dr. *Halpert* Salamon öt pontból álló javaslatot terjeszt be és indítványozza, hogy az ORE e javaslatot deklaráció formájában juttassa el az illetékes fórumhoz. Felolvassa a javaslatot és magyarázó megjegyzéseket fűz az egyes pontokhoz: 1. A magyar zsidóság érdeke, hogy az Orsz. Izr. Irodának egyházi elnöke is legyen. Ma, amikor az a sors vár a magyar zsidóságra, hogy népcsoporttá dekradálják, erőteljesen kell belsőleg és kifelé is kihang-

súlyoznunk felekezeti jellegünket. 2. A községkerületi képviselőtestületekben megfelelő számú rabbi kapjon helyet, hogy a felekezet érdekeit kellő súllyal képviselhessék. 3. Erősebb lelki gondozásra van szükség. A nagyobb hitközségekben legalább egy rabbi jusson 5—6000 lélekre, hogy az egyes családokkal foglalkozni tudjon. 4. Nyújt-
sanak módot a kis hitközségeknek megfelelő anyagi támogatásokkal arra, hogy rabbit hivassanak meg. 5. Léte-
stísen a fővárosi Pártfogó Iroda vidéki fiókokat és a rabbikat is vonják bele ebbe a rendkívüli fontos munkába.

Dr. *Hevesi* Simon elnök a felvetett eszméket egészségeseknek találja. Kár, hogy mindez későn jön, gyors eredményeket nem lehet elérni. Helyes és méltányos és a felekezet érdeke meg-
kívánja, hogy a rabbik megfelelő hatáskörrel bírjanak a zsidóság ügyeiben.

A javaslat első pontjának eszméjét, a zsidóság felekezeti jellegének ki-
hangsúlyozását különösen fontosnak tartja. Ne társelnöki tisztséget kérjünk a rabbiság részére az Országos Izr. Irodában, hanem azt, hogy az elnök-
ségnak rabbi tagja is legyen.

Dr. *Resofszy* Artur a kivándorlás kérdésével foglalkozik.

Dr. *Hevesi* Ferenc szükségesnek tartja, hogy a rabbik értesítést kap-
janak a megfelelő szervektől az aktuális intézkedésekről, hogy híveiknek kellő felvilágosítást adhassanak.

Dr. *Winkler* Ernő hangsúlyozza, hogy nem hiúságból kérünk nagyobb hatáskört, hanem a viszonyok kényszer-
rftő ereje miatt. Minthogy a jövőben minden egyes szervezetnek lehet egy folyóirata, sajtó pótdátót kellene kivet-
ni, amelynek fejében mindenki meg-
kapná a hivatalos felekezeti lapot. Hi-
veinket fel kell hívni arra, hogy minél többet adjanak, mert vagyonukat ugy-
sem menthetik át. A Pártfogó Iroda kérjen igazolást, hogy a támogatást kérők valóban zsidók és nem kitérték. Az ORE-nak meg kellene kísérel-
nie, hogy küldöttséggel forduljon a kormányhoz a zsidóság ügyében. Lel-
kiismeretünk kérdése ez. — *Brewer*

Soma a kitérésekről szól. A vidéki hit-
községek egy részét létalapjában rendí-
ti meg a kitérés. Felvilágosítást kér-
több a kitérésekkel kapcsolatos techni-
kai kérdésben. — Dr. *Enten* Ernő sze-
rint csak annyi jogot kérjünk, ameny-
nyivel a nemzsidó felekezetek papjai
vagy az orthodoxok rendelkeznek. In-
dítványozza, hogy az ORE az Orsz.
Izr. Irodától függetlenül adjon ki egy
deklarációt a zsidójavaslatlalt kapcsolat-
ba. Minden rabbi keresse fel egy de-
putációval országgyűlési képviselőjét és
a rabbiság által megszerkesztett memo-
randumot adja át neki. — Dr. *Kálmán*
Ödön felveti a kérdést, vajjon, ha a szü-
lők bejelentik gyermekük kitérését és mi
megfellebbezzük még az árvaszék hatá-
rozatát is, de mindig eredménytelenül,
— nem helyesebb-e a gyermeket a
végleges döntésig a mi hitoktatásunk-
ról elengedni, nehogy a többieket des-
truálja. Vagy ragaszkodjunk inkább
törvényadta jogunkhoz és visszatartsuk
a gyermekeket hittanóráinkon a meg-
fellebbezés elintézéséig?

Dr. *Groszmann* Zsigmond rámutat
arra, hogy a pesti hitoktatói kar ezzel
a kérdéssel már kimerítően foglalko-
zott és egyhangulag úgy döntött, hogy
jogainak értelmében mindaddig, míg a
gyermek törvényesen zsidó, ragaszkö-
dunk ahhoz, hogy zsidó hitoktatásban
részesüljön. — Dr. *Deutsch* Gábor kéri
az ORE elnökségét, járjon el az Orsz.
Irodánál, hogy az anyakönyvvezetés
tárgyában az általa szerkesztett elabo-
rátum kinyomtatása közérdekből mi-
előbb megtörténjék.

Dr. *Groszmann* összegezi az ülésen
elhangzottakat. Dr. Halpert indítvá-
nyai és a hozzáfűződő felszólalások
kifejezésre juttatták a rabbikar súlyos
aggodalmaait és mély felelősségérzetét,
egyben a felelősségből való részkerés
készségét. Szükségtelennék látja, hogy
az indítványok felett szavazást rendel-
jen el. Helyesebb, ha az ORE elnök-
sége a mai ülés jegyzőkönyvét ki-
sérő levéllel felszerelve az Országos
Iroda vezetéséhez juttatja, kérve,
hogy az Orsz. Iroda foglalkozzék a
rabbik óhajával s találja meg annak

módját, hogy ezek az óhajok és kívánságok a jelen helyzetben is teljesíthetők legyenek.

ELNÖKI ÜLÉSEK. Az elmúlt év folyamán, ósz óta, több ülést tartott az ORE. A népesebb és fontosabb tárgyu ülésekről rövid beszámolót nyújtunk. 1938. december 27-ikén, a közgyűlést megelőzőleg s annak tárgysorozatával mintegy félszáz kartárs jelent meg, köztük a visszacsatolt felvidéki kongr. hitközségek rabbijai. Tárgysorozaton a közgyűlés előkészítése szerepelt.

Az 1939. jan. 18-ikán tartott elnöki ülés foglalkozott az ORE szakosztályainak megalkotásával. A vallásügyi szakosztály elnöki, illetve jegyzői tisztségre: dr. *Hoffer* és dr. *Neumann* Józsefet, a tanügyi szakosztályhoz: dr. *Fényes* és dr. *Wolf*, nyugdíjügyi szakosztályhoz: dr. *Büchler* Sándor és dr. *Berg*, fegyelmi szakosztályhoz: dr. társak jelöltettek. Ez az ülés tárgyalta a zsidó törvényekkel foglalkozó s a felekezetek főpapjairól intézendő rabbiegyesületi memorandum ügyét. Az 1939. május 1-én tartott elnöki ülés a hitközségi tisztviselők fizetési ügyével, a felekezeti intézmények jövőjével, a sóchét-képzéssel, illetve a kabbólók felülvizsgálatának kérdésével foglalkozott.

Legutóbb augusztus 29-én tartott igen bő és jelentős tárgysorozatu ülést az elnökség.

Az Ore és az Országos Iroda együttes ülése.

Az elmúlt év folyamán egyik legnépesebb ülésünkön felmerült az a kívánság, hogy a felekezet világi vezetőkben való teljes bizalmunk mellett is osztozni óhajunk a nagy felelősségben, amely a mai súlyos időkben a vezetőkre nehezedik. Ez a munka és felelősségmegosztás akkor következhetik be, ha nagyobb megmozdulásoknál, intézkedéseknél a rabbikart, legalább is választott vezetőin át, már az intézkedéseket megelőzőleg bevonják a tanácskozásokba. A gyűlésen elhangzottakat közöltük az Iroda elnökségével. Válaszukban a legnagyobb készséggel fogadták a rabbikar elgondolásait.

Ezen előzmények után a tavasz folyamán két ízben is tartott együttes ülést az ORE és az Iroda elnöksége. Az első ülés tárgya volt azoknak az intézkedéseknek a megbeszélése, amelyek méltó kifejezői lennének a magyar zsidóság fájdalomának, melyek a zsidó törvények és sorozatos megalázó intézkedések nyomán lelkünkben támadtak. Az ORE vezetősége úgy vélte, hogy könyörgő Istentiszteletre kell hívni híveinket, mégpedig megmozdítva tömegeinket is, mely Istentiszteleten kifejezésre jusszon a méltatlan bánásmód feletti mély gyász mellett a szülőföldhöz való jogos ragaszkodás, az igazságba vetett hit, mely győzedelmeskedni fog a múlt törvényeken. Egységés érzelmi közösségbe kell vonni híveinket, mely egység belső megerősődéssel, a hithez való önértetes ragaszkodással jár. A könyörgő Istentiszteletnek egységes liturgiát ajánl, hogy ebben is kifejezésre jusszon a lelki egység, mely a nyomást elviselhetőbbé teszi. Felmerült az a gondolat is, hogy a gyász külső jeleinek viselését (pl. kriót) tegyük kötelezővé, ámde ezt a megnyilatkozást nem tartotta a gyűlés célszerűnek, mert az alkotmányosan hozott törvényekkel szemben a renitenciának látszatát is kerülni kell. Az egységés könyörgő istentiszteleti liturgia megállapítása után az Orsz. Iroda vezetősége vállalta az intézkedések kivitelét. — A második ülésen a zsidó-törvénnyel kapcsolatos intézkedésekről, a felekezeti intézmények jövőjének biztosításáról folyt tárgyalás. Félő, hogy az a megdöbbenés, mely a zsidó existenciák megingása felett kiváltódott a lelkekből, itt-ott elhamarkodott lépéseket vonhatnak maguk után, szükséges tehát, hogy az Országos Iroda visszatartsa a hitközségeket az időelőtti léleplepítő lépésektől. Előfordult, hogy már is egyik-másik hitközség abbéli aggodalmában, hogy a megrendült zsidó existenciák nem tudják adójajkát fizetni, a zsidó iskola megszüntetését vette tervébe. Másutt a népkonyhák, talmud-tórák megszüntetése fenyeget. Ismét másutt a rabbik és tisztviselők fizetésének redukciója kísért. Meg-

ürült állásokat nem mernek betölteni. A nagy veszély közeledte időelőtti lépéseket vont maga után. Szükségesnek látszik, hogy az Országos Iroda *ellenőrizze a hitközségek határozatait* és csak akkor engedélyezze a leépítéseket és fizetési redukciókat, ha azok a hívek megerősítet s a mai idők követelte, fokozottabb áldozatkészsége mellett is elkerülhetetlenek lesznek. Meg kell előzni az ily lépésekből keletkező ellentéteket. Az Országos Iroda vezetői vállalták az ilyen irányú eljárásokat, különösen pedig a rabbi és hitközsége között esetleg felmerülő ellentétek jogi lépések elkerülésével, békes úton való eliminálását. Az ülés további folyamán megvitatásra került a vallásváltoztatásoknak anyakönyveinkbe való bevezetése körül mutatkozó ellentétes hatósági intézkedések elintézése. Végül a metszők képzésének ügyét kívánta az ORE vezetősége az Iroda vezetőségével egységesen megoldani.

*

Az ismertetett tárgysorozaton kívül igen sok kérdés került felszínre, amelyeknek publikálása ma még talán korai lenne. Amde az ülések tárgyalásai igazolták, hogy a felekezet egyházi és világi vezetőinek időnként találkozniuk kell, a felelősséget csak együtt vállalhatják. A kongresszus óta nem fejlődött ki intézményesen az együttes ülések rendszere. *Ma még nem tudhatjuk, mily reményeket fűzünk a jövő alakulására, mi biztató kezdetnek tekintjük az ORE és az Iroda elnökségének ismételt találkozását.*

*

Kartársainkat felhívjuk, hogy mindazokat a jelenségeket és eseteket avagy mozgalmakat, melyekről úgy vélik, hogy azokra nézve szükséges, hogy az ORE az Irodával együttes állásfoglalásra, együttes intézkedések megtételére találkozzék, haladéktalanul közöljék az ORE elnökségével!

Levelezés.

Az Országos Rabbi-Egyesület Elnökségétől — az Iroda Elnökségéhez.

12/1939. szám. febr. 20. Az Orszá-

gos Rabbi-Egyesület az elmúlt év december 26., 27-én tartotta alapszabályszerű választmányi és közgyűlését. Az ülések hű képét nyújtották a honi eseményeknek. Örömmel üdvözlöttük körünkben a húsz év után hazatért rabbiakat. Jóleső meglepéssel hallgattuk a cseh uralom alól felszabadult kartársak beszámolóját arról, hogy mindannyian megőrizték a szószerk, az iskola és a hitoktatás magyar nyelvét és szellemét.

Amde a gyűlésen felszólalók beszédei kifejezték azt a mély aggodalmat és fájdalmat is, mely jelen helyzetben a magyar zsidóság lelkét eltölti. Megértéssel kísérjük az Országos Iroda elnökségének küzdelmét, törekvéseit, világi vezetőink erőfokfejlesztését. Tudjuk, hogy a válságos idők fokozottabb munkát és energiát követelnek. Éppen ezen elgondolások nyomán a magyar rabbikar az ORE elnöksége útján nemcsak készséggel ajánlja fel az önműködését, hanem ezuttal teljes tisztelettel azon óhajának és kívánságának ad kifejezést, hogy a súlyos időben a felekezet szerveiben aktív részvétel útján akar a felelősségben osztozni. Tudjuk, hogy ez szervezeti kérdés, melynek keresztülvitele sok időbe kerülne, de talán mégis található olyan megoldási forma, mely megfelelné az idők szellemének, a felelősség és kötelességteljesítés megosztása módozatának.

Az Országos Rabbi-Egyesület ülésein megnyilatkozó óhajról hű képet kívánunk adni s e célból bátrak vagyunk a választmányi ülés jegyzőkönyvét mellékelten beküldeni.

Hittestvéri szeretettel:

(Aláírások.)

(Válaszként május elsején tartotta az ORE és az Országos Iroda elnöksége első együttes ülést.)

*ORE átírata az Országos Irodához
1939. május hóban.*

Az Országos Rabbi-Egyesület elnökségének folyó évi május elsejei üléséből kifolyólag van szerencsénk az alábbi előterjesztéssel fordulni az Elnökség elé.

Az utóbbi napokban felmerült or-

szágos felekezeti érdekű esettel kapcsolatban együttes ülésben tárgyalt az ORE elnöksége felekezetünk világi vezetőinek kiküldöttével. Az ORE vezetősége az együttes ülésen örömmel észlelte, hogy mily hasznos és üdvös, ha e jelen nehéz időben felekezetünk egyházi és világi vezetői közvetlen érintkezésben, együttes tárgyalásban cserélik ki nézeteiket s a felekezeti életben szükséges tennivalókat megbeszélik.

E meggyőződéstől vezéreltetve, tisztelettel kérjük, adjon módot az Iroda nagytekintetű Elnöksége az ORE elnökségének, hogy a közeljövőben ismét együttes ülést tarthassunk, mégpedig a következő országos felekezeti érdekű kérdésekben:

1. A zsidótörvénnyel kapcsolatos könyörgő istentiszteletek rendje, zoltárai és imái. 2. A törvénnyel kapcsolatosan érintett felekezeti és hitközségi intézmények jövőjéről. 3. A zsidó iskolák védelmében teendő eljárásokról. 4. A tisztviselők, különösképen a rabbik járandóságairól. 5. Az anyakönyvekben eszközrendő vallásváltoztatási bejegyzések vitás kérdéseiről. 6. A metszők képesítésének országos, egységes rendezéséről. E kérdések fontosságára és sürgőségére tekintettel kérjük mielőbbi szives válaszukat és maradunk megkülönböztetett tisztelettel:

(*Aláírások.*)

(Átiratunkra válaszként rövidre levélünk után ismét együttes ülést tartott az ORE és Orsz. Iroda elnöksége, mely ülés határozatairól bizalmas köriratban értesítettük kartársainkat.)

FONTOS! Országos Iroda az ORE Elnökségéhez 72.465/39. Válaszolva tisztelettel értesítjük, hogy a vallásváltoztatásnak az anyakönyvben való feljegyzése kizárólag a kultuszminisztérium rendelete alapján fogantoztható. Ily irányú kérelmek vagy megkeresések az Orsz. Iroda útján felterjesztendők a kultuszminisztériumhoz.

1939. jul. 12.

Aláírás.

Felelős kiadó: Dr. Kálmán Ödön.

Neuwald Illés utódai könyvnyomda,
VIII., Üllői-út 48.

Tagdíjat fizettek a legutóbbi szám megjelenése óta:

Aszódi chevra; Aszódi hitközség; Bernstein Béla, Nyiregyháza; Borsódi József, Kecskemét; Büchler Gyula, Hódmezővásárhely; Breuer Soma, Nagykáta; Büchler Zsigmond, Alberti Irsa; Bajai hitközség; Békéscsabai hitközség; Bajai chevra; Deutsch Gábor, Devecser; Dombovári chevra; Enten Manó, Kassa; Eckstein Márk, Kassa; Farkas József, Budapest; Flesch Ármán, Mohács; Frenkel Bernát, Budapest; Friedman Dénes, Ujpest; Feigl L. H., Gyöngyös; Groszmann Zsigmond, Budapest; Grosz Dávid, Nagykőrös; Guttmann Henrik, Budapest; Győri chevra, Győri hitközség; Halpert Salamon, Tapolca; Hevesi Ferenc, Budapest; Hevesi Simon, Budapest; Hoffer Ármán, Budapest; Horovitz József, Szombathely; Herskovits Mózes, Somogyuszil; Hirtenstein Adolf, Zalaszentgrót; Hódmezővásárhelyi hitközség; Junger Mózes, Zalaegerszeg; Kósa Márton, Budapest; Kalmár György, Csongrád; Kecskeméti Ármán, Makó; Klein József, Baja; Kaposvári chevra; Löwinger Sámuel, Budapest; Liebermann Manó, Budapest; Links Izák, Kőszeg; Löw Jeromos, Bátaszék; Löw Immánuel, Szeged; Löwy Adolf, Marcali; Losonci chevra; Molnár Ernő, Budapest; Mandel Sámuel, Budapest; Neumann József, Budapest; Nagykőrösi chevra; Nyiregyházi hitközség; Nagykanizsai hitközség; Nagykanizsai chevra; Pfeiffer Izák, Monor; Pollák Miksa, Sopron; Pécsi hitközség; Pécsi chevra; Pestszenterzsébeti chevra; Reich Béla, Jászberény; Róth Emil, Győr; Rubinstein Máttyás, Szekszárd; Schulz Fülöp, Mezőtúr; Silberfeld Jakab, Békéscsaba; Spiegel Ármán, Esztergom; Szegedi hitközség; Székesfehérvári hitközség; Szolnoki hitközség; Székesfehérvári chevra; Szegedi chevra; Singer S. Leó, Rozsnyó; Singer Fülöp, Ipolyság; Ujpesti Vene-tianer kör; Ujpesti chevra; Ujpesti hitközség; Vidor Pál, Budapest; Veszprémi hitközség; Wallenstein Zoltán, Pécs; Winkler Ernő, Nagykanizsa; Wolf József, Budapest; Waldmann Ernő, Komárom.